

રા. રા. શેઠ સાહેબ,

હા. ઓધવજી જેરામભાઈ પાનવાળા

શુભનિવાસ:-મોરબાસા

હજારો ગાઉ દૂર રહ્યા છતાં આપના પવિત્ર હૃદયમાં યાત્રિ-
સુધારણાની અપૂર્વ ધગશ હમ્મેશાં ઉછળ્યાં કરે છે, એટલુંજ
નહિ, પરંતુ યાત્રિની ઉન્નતિ કરવાને માટે આપ જે લાગણી,
જે ઉત્કંઠા, જે રસ, અને જે આદર્શ ભાવના ધરાવો છો, તે
ધન્યવાદને પાત્ર છે. વિશેષમાં આ દીન સેવકની સાહિત્ય-સેવા
તરફ પશુ આપશ્રી અત્યંત સહાનુભૂતિ ધરાવી રહ્યા છો, તેમજ
આપનું ઉદાર હૃદય વખતોવખત મ્હારા તરફ દીલસોજીથી ઢળ્યું
છે, જેને માટે હું આપનો જીવનભરનો ઋણી છું.

આપના એ ઉત્તમ અને અનુકરણીય સદ્ગુણોથી આકર્ષાઈ
મ્હારી પ્રસિદ્ધ કરેલી આ પરિમલનીની કાવ્યકલિકા આપના એ
ઋણમાંથી કંઈકાંશે મૂકત થવા માટે.....

—: આપના પવિત્ર કરકમલમાં :—

હર્ષથી છલકાતે હૈયે આજ હું અર્પણ કરું છું.

સમર્પનાર:—

હા. પ્રાણલાલ જીવજીલાલ બુકસેલર-મુરત.

પૂર્વ-વૃત્તાન્ત.

ઉમાપતિ શંકર ભગવાન, કે જે ભોળા મહાદેવને નામે જગતમાં જાણીતા છે, એમના અલૌકિક એવા કૈલાસધામમાં નૃત્યકળા, સંગીત આદિ માટે સ્વર્ગની અપ્સરાઓ આવતી હતી. સ્વયં ગૌરીપતિને પણ તાંડવ નામક નૃત્યનો શોખ હતો. એક સમયે કોઈ એક અપ્સરા ઈંદ્ર-ભુવનથી નીકળી કૈલાસ તરફ પગલાં ભરી રહી હતી, એવામાં મધ્ય વાટે ઈંદ્રના પુત્ર સાથે એને અચાનક ભેટો થયો. ઈંદ્ર-સંતાન એ અપ્સરાને જોઈને દેહ-માન ભૂલી ગયો, અને તેની સાથે તેણે ભોગવિલાસ કર્યો. આમ અધવચ રોકાયાથી અપ્સરાને કૈલાસમાં જતાં નિત્યનિયમ કરતાં તે દિવસે મોડું થયું. આથી શિવજી ક્રોધે ભરાયા, અને કારણ પૂછતાં અપ્સરાએ સત્ય ઘટના નિવેદન કરી. પાર્વતીપતિ ઈંદ્રતનુના આ અપરાધ અને નિન્દ્ય વર્તન જોઈ ખિન્નયાં, અને તત્કાળ તેમણે શ્રાપ દીધો, કે:—“જાવ, એ ગર્દભ યજ્ઞને સંસારમાં જીવન ગાળો.” સ્વાર્ગાધિપતિ ઈંદ્ર કે જે આ સમયે કૈલાસમાં હતા, તે શિવજીને પોતાના પુત્રની આ ભૂલ માટેના શ્રાપનો અનુચ્છ કરવાં કરગર્યા, અને કહ્યું: કે “હે પ્રભો! એમાં એ નાદાન બાળકનો દોષ નથી, પરંતુ વાંક જીવો તો ભલભલાને બ્રહ્મ કરનાર કામદેવનો છે.” શિવ શાન્ત થયા, અને કહ્યું: કે “જો સંસારમાં ગર્દભદેહે રહ્યાં છતાં પણ એ સત્કર્મ કરશે, ને હમેશ મ્હને સંભારશે, તો થોડા સમયમાં પુનઃ પાછો પૂર્વ સ્થિતિમાં આવી જશે.” શાપાનુસાર ઈંદ્ર-તનય અવનિતલ ઉપર એક કુંભારને ત્યાં ગધેડો યજ્ઞને અવતર્યો. તે હરહમેશ રાત્રે નરદેહ ધારણ કરતો, અને દિવસે ગર્દભ-દેહમાં રહેતો. એક સમયે રાત્રિએ કુંભાર ઝાંચિંતો “મ્હને પરણવું છે,” એ શબ્દ સાંભળીને ચમકી ઉઠ્યો.

તપાસ કરતાં ગધેડાની જગ્યાએ માનવ-દેહને આ શબ્દો પોકારતો જોઇ
 તે આશ્ચર્ય પામ્યો. ઈંદ્રસુતે ગભરાયલા કુંભારને પોતાની કમંકથા કહી
 “શું કરવું?” તે સૂચવ્યું. બીજેજ દિને કુંભારે પોતાના ગધેડા સાથે
 તે નગરના રાજાને તેની ત્રણે રાજકુંવરીઓ પરણાવવા કહ્યું. રાજાને
 કુંભારની વાત ઉપર વિશ્વાસ ન આવ્યો, અને ‘જો એ સાચોજ ઇંદ્ર-
 કુંભાર હોય’ તો મહારા નગરનો કોટ કાંચનનો કરે,’ એમ કહ્યું. કુંભારે
 રાત્રે નરદેહધારી ઇંદ્રસુતને એ પ્રમાણે કહ્યું. જેના પ્રત્યુત્તરમાં ઇંદ્રસુતે
 પાઠવ્યું કે: “રાજાને જાણને કહેજે, કે ત્હારો એક અનુચર કોટની આસ-
 પાસ ફરી આવતાંજ ત્હારી ધારણા ફળીજૂત થશે. પરંતુ જો તે
 પાછું ફરી જોશે, તો કોટ તમામ ત્રાંબાનો થઇ જશે.” બીજે દિને ભરી
 સભામાં કુંભારે આવી રાત્રિની વાત કહી. રાજાજાથી એક અનુચર કોટની
 આસપાસ ફરવા ગયો, પરંતુ અર્ધ દુર્ગ કર્યા બાદ “શું થયો હશે?” એ
 જોવા તેણે કુતૂહલપૂર્વક રહેજ પાછું જોયું, એટલે કોટ તમામ ત્રાંબાનો થઇ
 ગયો. ત્યારથી તે નમ્રનું નામ તામ્રવતી ઉર્ફે ત્રાંબાવતી પડ્યું, જે આજે
 ખ્યાત કહેવાય છે. આ પછી પોતાની ત્રણે પુત્રીઓને રાજાએ ગર્દભ સાથે
 પરણાવી, અને જતે દિવસે તેમને ગર્ભ રહ્યા. એક રાત્રે પોતાની
 ગર્દભ-દેહ ઘોડારમાં છોડી નરદેહધારી ઇંદ્રસુત ત્રણે સ્ત્રી સાથે ભોગ
 વિલાસ કરી રહ્યા હતા, એ અરસામાં લાગ જોઇ રાજાએ એતું જોણીયું
 ટુંકી મુક્યું. એ આશ્ચર્યથી, કે “જોખું બાળી નાખ્યા બાદ જમાઇને
 પુનઃ એમાં પ્રવેશવાનું સ્થાન નહિ મળે, અને પછી હરહમેશને માટે નર-દેહ-
 માંજ રહી પોતાની પુત્રીઓ સાથે રાજપાટ ભોગવશે.” પરંતુ “વિનાશકાળે
 વિપરીત યુદ્ધિ” અનુસાર શાપિત ઇંદ્ર-તતુ પથ્થ ગર્દભ-દેહનું જોખું
 સળગતાંની સાથેજ સળગી જઇ પોતાની પૂર્વાવસ્થા પામી શાપમુક્ત થયો,
 અને નમ્ર આખુંયે પ્રજાળી ગયું. કેવળ જીવ બચાવવા રાજાની ત્રણ

ગર્ભવતી પુત્રીઓ ન્હાસી ગઇ. જ્યાં તેમને અનુક્રમે વિક્રમ-ભટ્ટી ભર્તૃહરિ એમ ત્રણ પુત્રો થયા. માતાઓનો વૈકુંઠવાસ થતાં તે ત્રણે યોગીઓના આશ્રમે હજીરી મ્હોટા થયા, અને તેમાંથી પછી ભાગ્યયોગે ભર્તૃહરિ માળવાનો ધણી થયો. આ માત્રવપતિ ભર્તૃહરિને ત્રણસો સાઠ નારી હતી. જેમાં પિંગળા સહુથી અધિક બહાલી, માનીતી ને પટરાણી હતી. એવું બન્યું, કે એક વેળા ભર્તૃહરિની ગેરહાજરીમાં તેણે પોતાના દિયર વિક્રમ પાસે પ્રેમ-યાચના કરી, પરન્તુ વિક્રમે તેને સદ્બોધ દઇ સમજાવી દીધી. હતાશ રાણીએ ઢાંગથી એ વેળા માંડી તો વાળ્યું, પરન્તુ દીલમાં એ અપમાનનો ડંખ લાગી ગયો. દુર્બોધા નામની દાસીએ રાણીને આગળ જતાં અધમ એવા અશ્વપાલ સાથે કૂપંથે ઉતારી. વિલાસી ભર્તૃહરિએ રાજપાટ વિક્રમને સોંપ્યા, અને પોતે ચોવીસે કલાક પિંગળાના અંતઃપુરમાંજ પડયોપાથર્યો રહેવા લાગ્યો. થયું એમ કે એક વેળા રાણીના ચાર અશ્વપાલને વિક્રમે કંઈ ભૂલને માટે માર માર્યો, તેને માટે તેણે રાણીના ક્રોધ બંભેર્યો. મૂળે રાણી પિંગળા વિક્રમ ઉપર આગળના અપમાનનું વૈર વાળવા મથતી હતી, તેમાં આ બનાવે અગ્નિમાં ઘૂતાહૂતિની ગરજ સારી. વિક્રમે પોતાના ઉપર બળાત્કાર કર્યો છે, એવું પ્રેમાંષ ભરથરીને ભેરવી એણે નિર્દોષ વિક્રમને દેશ-નિકાલ કરાવ્યો. એજ વેળા કોઈ એક બ્રાહ્મણે રામને અમરકુળ લાવી રાજસભામાં આપ્યું. યોગી મહાત્માની આ પ્રસાદી આરોગી અમર થવા રાજાએ મ્હેલે જઈ તે પ્રિય એવી પટરાણી પિંગળાને આપ્યું, પિંગળાએ હલકા એવા પોતાના પ્રેમી અશ્વપાલને આપ્યું, અને અશ્વપાલે પોતાની રખાત એવી વેશ્યા કલાવતીને આપ્યું. વેશ્યાને વિચાર થયો, કે 'આ અમરકુળ ખાઈને મ્હારે સદાને માટે આવો પાપી ધંધો કરવો, એથી તો રૂડું આ નગરના પ્રજાપાલક ભૂપતિને અરણ્ય

એ બેઠ ધરવું.' વારાંગનાએ ફરીથી એજ ફળ રાજ્યદરબારમાં લાવી ભર્તૃહરિને અરણે બેઠ ધર્યું. રાજ બહેમાયો, અને છેવટે પિંગળાના બેદનો ભર્મ ખૂલી ગયો. પાપનો ઘડો પુટતાંજ અધપાલને શહેર બહાર કાઢવામાં આવ્યો, અને પ્રેમાંધ એવા રાજને સંસાર અસાર છે, એમ જાન થયું. કહેવાય છે, કે પિંગળાના પ્રેમમાં મુગ્ધ એવા રાજાએ પોતાની યુવાનીમાંજ શૃંગાર-શતક રચ્યો હોવો જોઈએ. રાજને આ પછી રાજ્યપાટ ઉપર વિરાગ આવ્યો, એટલે તે યોગી થઈ ગયો. આ સમયે તેણે વૈરાગ્ય-શતક રચ્યો. ગુરુ ગોરખનાથની દિક્ષા લઈ એ જીવનભર રાજયોગી રહ્યો. પાછળથી પેલું અમરફળ એ પોતેજ ખાઈ ગયો હતો, જેથી હજી પણ એ જીવે છે, એવી લોકમાન્યતા છે. રાણી પિંગળા પણ આ પછી સુધરી ગઈ, અને અવશેષ જીવન એણે પ્રભુલકિતમાં પસાર કર્યું. માળવાની ગાદી બાઈની ઇચ્છાથી પછી વિક્રમે ભોગવી.

—૬૮— દંત-કથા. —૬૯—

એક વસ્તુ ઉપર પ્રમાણે છે, જ્યારે બીજી દંતકથા ખામ પણ છે. ભર્તૃહરિ પિંગળામાં અત્યંત આશક્ત હતો. એક વેળા એણે 'પિંગળા પેતાને સાચા હૃદયથી સ્હાય છે, કે નહિ?' એ પરિક્ષા કરી જેવા શિકારેથી પોતાના અનુચર સાથે લોહીવાળાં કપડાંની નિશાની આપી એવા અમંગળ સમાચાર કહાવ્યા, કે: "રાજાને તો જંગલમાં સિંહે ફાડી ખાધા." આ શબ્દો સાંભળતાંજ "હા પ્રાણનાથ!" કહેતાં પિંગળા પડી. અને તત્કાળ તેનો પ્રાણ છૂટી ગયો. (સરખાવો-ગીત-ગોવિંદના કર્તા કવિ જયદેવની પત્નીનો પ્રસંગ.) વળી કેટલાકનું માનવું એમ પણ છે કે, એ લોહીવાળા કપડાં લઈ રાણી સતી થઈ જ્યારે ભર્તૃહરિને આ વાતની ખબર પડતાં, એ અસહ્ય આધાત ન સહન થઈ શકવાથી તે રાજ ત્યાગી યોગી થઈ ગયો.

સત્યાંશ જ્ઞામાં ને કેટલું હશે ! તે તો હરિ જાણે, પરંતુ પ્રસ્તુત વસ્તુ શ્રી મોરબી આચાર્ય સુખોદ નાટક મંડળીના કવિ શ્રી. વાલજીભાઈ રચિત રાજ ભરથરીમાંથીજ લીધી છે, જે કે પિંગળા એ પૂર્વજન્મની કોઈ જ્ઞાપિત અસરા હતી, એ વાત અધિકાંશે સત્ય લાગે છે, પરંતુ ભર્તૃહરિ વિરચિત શૃંગાર-શતક તથા ચૈરાગ્ય-શતક જેતાં તો પ્રથમનીજ વસ્તુને વધુ પુષ્ટી મળે છે. અંતે કહેવાનું એજ કે:-

હું કંઈ મહાન કવિ, કે સર્વજ્ઞ હોવાનો દાવો ધરાવતો વિદ્વાન લેખક નથી, છતાં પણ મહેં જે કંઈ આલેખ્યું છે, તેને માટે હું સંપૂર્ણ જવાબદાર છું. હૃદયમાં આવી પવિત્ર પ્રેરણા કરનાર પરમેશ્વરને તો હું બહુજ કેમ ? તેમના શ્રી ચરણોમાં મહારા કોટાનકોટી વંદન હો ! અંતે યોગેન્દ્ર શ્રી ભર્તૃહરિનેજ સંભારીએ, કે:-

સાહિત્યસંગીતકલાધિહીનઃ સાક્ષાત્પશુઃ પુષ્કલચિષાળહીનઃ॥

તા. કે.-આ છઠ્ઠી આવૃત્તિમાં ધણાખરા કંઠ્ય શબ્દો કાઢી નાખી બની શકે એટલા અંધમેસતાં શબ્દો યોજવા શક્ય પ્રયત્ન આદર્યો છે. ચરણો પણ કેટલાંક નવાં નાખ્યાં છે, તદુપરાંત રસખંડનકર્તા તૂટતાપ્રાસોને પણ જાળવવા પાછળ પૂરતું લક્ષ આપવામાં આવ્યું છે. મુદ્રણાલયમાં દ્વસ્વ-દીર્ઘ ચિહ્નો પૂરતાં ન હોવાથી મૂકી શકાયાં નથી. સુર વાંચક અંધુઓએ પિંગળ પ્રમાણે કાવ્ય-છંદોના માપ જોઈ એ ગોઠવી લેવા કૃપા કરવી.

સંવત્ર ૧૯૮૪.	}	ભવદીપ,
શ્રીકૃષ્ણ જન્મશ્લોકી.		સાહિત્ય-પ્રેમી “પુષ્પ.”
		ગમનલાલ હીરાલાલ બદામી.
		વાદીકૃષ્ણા, પગથીઆશૈરી-સુરત

સુરત બાણવાળી પોળમાં આવેલા શ્રી “અનાવિલ બધુ” પ્રીન્ટીંગ પ્રેસમાં ગોવિંદજી ડાહ્યાભાઈ નાયકે છાપી.

માલવપતિ યોગેન્દ્ર

...શ્રી...

રાજ ભરથરી.

પ્રયોજક:-શ્રી. “પુષ્પ”

[હરિગીત]

મનહર મહુલી શોભતી સમદ્રષ્ટિ નામે સંતની,
વિંધ્યાટવીમાં વેદ ! શ્રીમદ્ ભાગવત ! ગીતા-ધ્વની.
શિષ્યો-મુની-ખાળક બધાં એ સ્થાનમાં ભણતા હતા,
ગુરુદેવજી આશ્રમ વિષે નિજ નિત્ય-પૂજમાં હતા.

કોમળ મુશોભિત ક્યારીઓ એ આંગણમાં શોભતી,
“જન્મ્યું જવાનું એક દી” ખીલી, ખરી, સંબોધતી.
મધ-મધ થતી એ મહેંક મીઠી દીલડાં ડોલાવતી,
આનન્દને ઝોલે અહાહા ! જીવને ઝોલાવતી.

અણચિંતયો કંગાલ કેા આવી ચઢ્યો એ સ્થાનમાં,
જ્યારે હતા ગુરુદેવ શ્રી ગોવિંદના શુભ ધ્યાનમાં.
દુર્બળ શરીરે વસ્ત્ર પશુ ફાટયાંતૂટ્યાં મેલાં હતાં,
હતભાગીના બે ગાલ પર આંસુ તણાં રેલાં હતાં.

ભૂખે તથા તરસે બિચારો છેક વલવલતો હતો,
“પાણી મળે કેા પાવ ભાઈ !” બોલી ટળવળતો હતો.
પોકાર પામર જીવનો એ સંતને કાને ગયો,
સાધુપુરૂષનો પ્રાણ પર-દુઃખ સાંભળી દુઃખી થયો.

તત્ક્ષણ દયાળુ દેવ ! જેનો ધર્મ પર-ઉપકાર છે,
જેણે જગત્-કલ્યાણ કરવાને (અહીં) લીધો અવતાર છે.
એવા મહાયોગી પૂજા પડતી મૂકી દોડ્યા ત્યહાં,
નિર્ખી ઋષિને બાપડે નિજ હાથ બે બેડ્યા અહા !

પાવન થવા પગમાં પડ્યો....સમદ્રષ્ટિએ ઉભો કર્યો,
પાણી પિલાડ્યું પ્રેમથી ને થાક તેનો સૌ હર્યો.
દેખી હરિદ્રીની દશા અંતર મહીં ઉપજી દયા,
રે ! એ અભાગી જીવને આશ્રમ વિષે તેડી ગયા.

બોલ્યા ગુરુ : “બેટા ! કહે એવી વિપત્તી શી પડી ?
ધીરે રહી સમજાવ કે શાને રહ્યો છે તું રડી ?”
મમતાભર્યાં એ સંતના માયાળુ શબ્દો સાંભળી,
એના અભાગી નેત્રમાં પાણી ભરાયાં છે વળી.

કરબેડી બોલ્યો બાપડો કાંણી દયાલીની હતી,
હૈયું ભરાઈ આવતાં વાણી જરા થોલી જતી.
“ગુરુદેવ ! તમને શું કહું ? ત્રિકાળજ્ઞાની આપ છો,
મ્હારા સમા હુઃખી જીવોના ધર્મના માબાપ છો.

“માથું ધથું છે મહેં પિતા ! આજે તમારા ચરણમાં,
કાપો કૃપાળુ ! કબટ હું આવ્યો તમારા ચરણમાં.
ગુરુદેવ ! હું તમ શિષ્ય છું મ્હારું ધવલપુર ગામ છે,
બ્રાહ્મણ તથા સંતાન મ્હારું નામ શાન્તિરામ છે.”

“વિદ્યા ભણી તમ-આશ્રમે સંસાર માંડીને રહ્યો,
પણ ત્રાસ ખૂબ ગરીબીનો! જે જાય ના મોઢે કહ્યો.
સંતાન-ઝી સહુ વલવલી બુખ-દુઃખથી રીભાય છે,
હારિદ્ર્યની દેવી અમેને હાય! ખાવા ધાય છે.”

“ઝી-પુત્ર મહારા અન્ન વિષુ ઉપવાસથી અકળાય છે,
જેતાં વલવતાં જળ વિના આ કાળજી ચીરાય છે.
પરદુઃખભંજન છે તમે ભણી હું આવ્યો ભયવા,
રસ્તો ખતાવો કંઈ તમે કંગાલિયત આ કાપવા.”

બોલ્યા: ગુરુ “ખેરા! મહુને શંકા ન તહારી વાતમાં,
પણ સર્જવાં શ્રીમાન યા નિર્ધન! (એ) વિધિના હાથમાં.
સુખ-દુઃખ એ ગત જન્મના સારાં-નહારાં કર્મ છે,
શાન્તિ અને સંતોષથી રહેવાં સહુનો ધર્મ એ.”

“કર્માનુસારે પ્રાપ્ત પ્રાણીમાત્રને સહુ થાય છે,
જેવાં ઉગાડે વૃક્ષ જે! તેવાં ફળો તે ખાય છે.
સહુ સ્નેહ-વૈર્યે સેવવું! જે જે ગમ્યું જગદીશને,
મદ્દા! સહુનશિલતા! કરે અમૃત અંતે વિષને.”

“ગત જન્મમાં દેવું કરો, તે આ જન્મમાં ચૂકવો,
નિર્ધાસ કેના પર અભાગી છવ! એમાં મૂકવો?
સમજ વિચારીને પછી સંસારમાં પગલાં ભરો,
પહેલાં વિચારો ખૂબ પાછળથી વિમાસણ ના કરો.”

“શ્રદ્ધા ! સહનશિલતા ! ધીરજ ! મ્હારી હવે રે’તી નથી,
ગભરાઈ’ છું ગુરુદેવ ! હું’ હું’ખ દેહ આ રહેતી નથી.
હું’ કરગરું’ છું’ આપને આપો કૃપા-બિન્દુ મ્હને,
ટીપું’ મહાસાગર ખરાખર એા દયાસિન્ધુ ! મને.”

“ખન્યા ! સમજ સંસાર, સ્ત્રી, શ્રીઃમાં અધિક સંતાપ છે,
સંસાર ! સમજુને મને તો એક મોટો શ્રાપ છે.
કેશવ કરે એ ઠીક સૌ એનો નહી જીપાય છે,
નિષ્પક્ષપાતી ઋધર્મનો નિર્મળ નિરંતર ન્યાય છે.
“સુખમાં ભલા ભગવાનની ભક્તિ-પૂજા ભૂલાય છે,
દુઃખમાંજ દીનદયાળુનું શુભ નામ સંભારાય છે.
સુખમાં છડી જઈ ધર્મ નીતિ વેગળે મૂકાય છે,
દુઃખમાં થતું ભગવદ્-સ્મરણ નર પૂણ્યશાળી થાય છે.”

“માટે ભલા પ્રાદાણ ! તણ દે મોહ ધન ને ધામનો,
શ્રીનો અને સંસારનો નહી...ભકત થા શ્રી રામનો.”

“શબ્દો સુધા સમન આપના તો પણ પ્રભુ ! ભાવે નહી,
‘સંસારથી સંન્યાસ સારો’ (મ્હારી) ધ્યાનમાં આવે નહી.”

“માટે ગુરુજી ! હાલ તો ભિક્ષા મ્હને દયો આટલી,
આશા હૃદયની પૂરી ને આશીષ આપો કંઈ ભલી.”

“ગાંડા ! અરે ગાંડા જુએ આ કુંપડી સંન્યાસીની,
આશા કહે કયાંથી કળે અહીં અર્થનાન અભિલાષીની ?”

“સાધુ-જીવન જ્યાં ગાળીએ પ્રાણ-મૂળ પર ગુજરાન છે, ત્યાં પ્રાણને બૂલાવનારી લક્ષ્મીનું શું કામ છે ? આશા અહીં ત્હારી કદાપી દુન્યવી તો નહિ ફળે, બીજું બધું મળશે પરંતુ એક પૈસો નહિ મળે.”

આ શબ્દ સાંભળતાંજ પ્રાણણનું હૃદય ભાંગી ગયું, ફેરો ગયો મ્હારો નકામે કામ સાર્થક ના થયું. થાણી ભરાયાં આંખમાં પાછો ફરી પગમાં પડ્યો, “કરુણેશ ! કેં કરુણા કરો.” કહી કરગયો, પુષ્કળ રડ્યો.

“છો આપ સંત સમર્થ શું નહિ થાય સ્વામી આપથી ? તારો દયાસાગર ! ત્રિવિધ સંસારના સંતાપથી.” દિલડું દયામય સંતનું સંસારમાં કહેવાય છે, પરદુઃખ ભેતાં પલ્લી પળમાં પ્રેમભીનું થાય છે.

પિગળ્યું હૃદય ઋષિરાજનું ને રે'મ હૃદયે ઉદ્ભવી, ફળ એક નિજ ઝોળી વિષેથી જ્હાર કાઢ્યું સાચવી. બે હાથથી બેઠો કરી, ચરણે પડેલા દ્વિજને, ફળ આપતાં ભાલ્યાઃ ઋષિ “ધૈર્ય કૃપાથી સૌ બને.”

“આનું અમરફળ નામ શાન્તિરામ ! ગોખી રાખજે, કાયા અમર કરવા ચહે તો ઘેર જઇ એ ચાખજે. આ દિવ્ય ફળ આરોગનારો કોઇ દિન મરશે નહી, વધે બિતે તો પણ ન તેવું રૂપ વય ફરશે કંઈ.”

“ઈચ્છા ત્હને જો થાય તો અફસુત પૂળ આ કાપજો,
નહિ તો પછી લઈ દ્રવ્ય એ કોઈ ધનિકને આપજો.
આ ચીજ ત્હાં હુઃખ-દળદર એક દિનમાં ટાળશે,
આયુષ્ય બાકીનું હવે આરામમાં તું ગાળશે.”

કરજોડી લાગ્યો પાય ને ફળ હોંસથી લીધું અહા !
લીધો શુભાશિર્વાહ “મંગળ થાવ.” ગુરુદેવે ત્યહાં.
હૈયે સમાયે હર્ષ ના હાંફે અતિ થાસે ભયો,
કંઈ કંઈ વિચારો બાંધતો નિજ ઘેર એ પાછો ફર્યો.

ગંગા ગૃહીણી સાધવી સન્નાર ને સમજી બધું,
તેને સવિસ્તર વાત સમજાવી કહી એણે સફ.
બાલી: સતી “હે પ્રાણુવલ્લભ ! (જો) વાત મ્હારી સાંભળો,
આ દિવ્ય ફળ લઈને તમે દરબારને પંથે પજો.”

“માલવપતિ ભર્તૃહરિને ભેટ જઈને આપજો,
કે’જો “સ્વિકારી આ પ્રભુ ! દળદર અમારું કાપજો.”
જીની સલા’ એ સ્વામીએ સોના સમી સુંદર ગણી,
આલ્યો અમરફળ આપવા માલવપતિ-મહાલય ભણી.

* * * * *
ઉજ્જયિની નગરી જે અવન્તિ હાલમાં કે’વાય છે.
ત્યાં આણુ રાજ ભરથરીની આ સમય દેવાય છે.
રાજ નીતિ ને ન્યાયમાં ખામી નહિ રાજે જરા,
સામંત ને સરદાર ને સૈનિક સર્વ કલ્યાણરા.

પણ પિંગળા રાણી નવીના સ્નેહ તેમ સ્વરૂપમાં,
ડૂલી ગયા'તા ભાન-જ્ઞાન તમામ એમાં ભૂપના.
આઠે પ્રહર રણવાસમાં ગાંડા બની ગાદી કીધી,
ચિન્તા પ્રભ-કલ્યાણની સહુ ભાઈને સોંપી દીધી.

વિક્રમ લઘુ બંધુ નીતિના રાહ પર નિત ચાલતો,
ખાહોશીથી સહુ રાજકાળે ભાઈના સંભાળતો.
જીત્યો પ્રભના પ્રેમને નિજ સત્ય શુદ્ધ ચરિત્રથી,
સેવક તથા સરદારના ખેંચ્યા હૃદય પોતા-પ્રતિ.

માલિની:- (વચન સરવ સાચાં...વિક્રમા ! બંધુ તારાં-રાહ. અ. ૧૫)

રમણીય રણવાસે...રંગ રેલી રહ્યાં બે,
ભરી ભરી પિયકારી...હોળી ખેલી રહ્યાં એ !
ભરથરી કૃષ્ણ બને...પિંગળા થાય રાધે,
ચતુર રસિક દાસી...એપીના કાર્ય સાધે.
મધુર મધુર બંસી...કા'ન વચ્ચે વગાડે,
લલિત અહા ! લગની...રાધિકાને લગાડે.
થેઈ થેઈ થેઈ નાચે...ખેલ રહેલે શું ખેલે ?
વિભુ જીનદાવનમાં...રાસ બણે ન રેલે !

જિખરિણિ:- (પ્રભો ! અંતર્યામિ...જીવન જીવના દીનશરણા-રાહ. અ. ૧૭)

કટાક્ષો કાન્તાના...હૃદય-હરગો કોરતી બહુ,
સ્ત્રીઓના સૌન્દર્યો...મનુજ-ચિતડાં ચોરતી સહુ.
બન્યો ગાંડો રાજ...સ્વરૂપ નવી-રાણીનું નિરખી,
ગઈ શુદ્ધિ બુદ્ધિ...નયન-પડતાં પ્રેમ-ભુરકી.

રાજા અરથડી.

શ્રી પ્રાણીચત્ર પુસ્તકાલય, ટાવર રોડ-સુરત.

રાજા અરથડી ! તમને આ અપારદેશ ક્યાંથી મળ્યું છે ?
જો કે વધી તો રહેજ તો, પણ ખાલુજો આવી બચુ.

૧૧. ૧૫. ૧૯૨૬-૨૭

રોજ ભરથરી.

શ્રી પ્રાજ્ઞાચન પુસ્તકાલય દાવર રોડ-સુરત.

પ્રો. ડૉ. પ્રાજ્ઞાચન જીવજીવિત પુસ્તકાલય સુરત.

લહાવા લલિત આવા બધાને રોજ કંઈ મળતાં નથી,
એકાન્ત વારંવાર આ સંતોષ સાંપડતા નથી.

મંદાકાન્તા:- (તે પંખીની ઉપર પથરો-રાહ...અક્ષર ૧૭.)

આવી આવી ..રમત-ગમતો...યૈ રહી છે સભામાં,
દૈવી શોભા...ઝગઝગી રહી...પૂછવું શું પ્રભામાં ?
વિદ્વાનેા ને...કવિગણ વિધે...વાદવિવાદ ચાલે,
રાજ રીઝે...કંઈ રીતી વડે...એજ સૌ ધ્યાન આલે.

ઉપખતિ:-[કિરી ભરેલી...રસથીજ સારી-રાહ...અ. ૧૧.]

એવે સભામાં...પ્રતિહાર આવ્યો,
આજ્ઞા પ્રભુ શ્રી !...વિનતિ હું લાવ્યો.
દ્વારે પધારી...દ્વિજ એક કે' છે,
શ્રીમાનને એ...મળવા ચહે છે,

(હરિગીત)

આજ્ઞા થતાં નૃપની બધાં એ નૃત્યગાન સમી ગયાં,
ન્હાનાવિધિ વાજ્ર તાલ મૃદંગ બંધ બધાં થયાં.
સામ્રાજ્ય શાન્તિના સભા સર્વત્રમાં છાઈ વળ્યાં,
આતૂર ડોળા સર્વના દરબાર-દ્વાર પ્રતિ ઢળ્યાં.

વસંતતિલકા:- (નિદ્રા મહીં નહિ હતું તન-ભાન ન્યારે-રાહ. અ. ૧૪)

શાન્તિ સભા સકળમાં પથરાઈ ગઈ છે,
ભૂપાળને પણ અધીરઈ ખૂબ થઈ છે.
સન્માનપૂર્વક ભૂદેવ ! (ને) પ્રવેશવા દયો,
પૂજ-પ્રબંધ તમ શીર પ્રધાનજી ! દયો.

માલિની:- (૧૫) નમન નૃપ કરે સૌ...વિપ્રને તે સમે હા !
ઉઠીજઈ અરપે ન્યાં...ભૂપતિઓ સ્વજગ્યા,
અરવર ! આજ્ઞા એ...આજ ભિક્ષાર્થ ભટ્ટકે,
અધધ અધમ હાલો...અંતરે ખૂબ ખટ્ટકે.

ભુજંગી:- (પિતાની કહાડી લઈ બાળ ન્હાનો—રાહ-અ. ૧૨.)

ગયાં જ્ઞાન ને જ્ઞાન વિદ્યા વિવેકા,
રહ્યાં કયાંઈ પાંડિત્ય ! એ નૂર પેખો.
નહિ સ્નાન સંધ્યા પૂજા કાંઈ જાણે,
શુભાચ્યું અધું ભીખમાં મેળ માણે.

આવ્યો સભામાં પ્રહ્લ જોડી ભરથરી સ્હામા ગયા,
એ હાથ જોડી માળવાના ભૂપતિ એને નમ્યા.
શાણ્ણા પ્રધાને તુર્ત પૂજન—થાળ લાવીને ધરી,
લીધો શુભાશિર્વાદ ભક્તિભાવથી પૂજા કરી.

આસન કનકનું આપીને પાસે ઉભા પૃથ્વીપતિ,
‘કયાંથી પધારો ?’ પ્રશ્ન પૂછ્યો રાજવીએ પ્રેમથી.
અથથી ઇતિ ઇતિહાસ શાન્તિરામ ત્યાં નિજ કહી ગયો,
“શા કારણે મહેં ઘર તજ્યું ? શા માટ જંગલમાં ગયો ?”

“કેવી રીતે ત્યાં સદગુરુ સમદ્રષ્ટિના દર્શન થયા ?
વિસ્તારી હાલ હયાજનક મહેં એમને મહારા કહ્યા.
આપ્યું અમરપૂજા ! આ રહ્યું ! મહારાજ ! એ સ્વીકારજો.
આરોગી થાવ અમર ! અમારા દીન-દુઃખ નિવારજો.”

લીધું અમરપૂજા રાજવી ! સહુને બતાવી એ રહ્યા,
વસ્તુ અલૌકિક જોઈ નહિ અંજલિ એવો નર કયો ?
બેલાવી કૌષાધ્યક્ષને આજ્ઞા કરી રાજેન્દ્રએ,
“હયો—હાન સંવાલાખ સોનામહેરનું આ પ્રદાન.”

નિર્ધનપણું ફીટી ગયું અક્ષીસ બહુ મ્હોટી મળી,
આશિષ હઈ પંથે પડ્યો અભિલાષ અંતરની ફળી.
લઈને અમરફળ એ પછી ભૂપાળ નિજ મ્હોલે ગયો,
‘ખાવું ન ખાવું?’ પ્રશ્ન એના હૃદયમાં ઉત્પન્ન થયો.
દૈવી-પ્રસાદી આખરે આરોગવા નિશ્ચય કરી,
લીધી કટારી કાપવા પ્રિય પિંગળા ત્યાં સાંભરી.
“હે પિંગળા ! ખ્યારી ત્હને ! વિસરી અહા તદ્દન ગયો,
ભામા મૂકી ભરથાર એકલપેટ આજે જો થયો !”
“સૌંદર્ય ત્હાડું સુન્દરી ! કાયમ ટકાવી રાખવા,
દૈવી અમરફળ આ ત્હને અર્પિશ આજે ચાખવા.
આરોગી હું એને જીવીને એકલો તે શું કરું ?
ચૌવન અમર ત્હાડું કરી આનન્દથી જીવન ભરું.

શાકુંલવિકીર્તિત:-[જાણે જે તપ એજ છે ધન ખરું...રાહ-અ. ૧૯.]

પાણું વિટી રુમાલમાં ભરથરી...મ્હોલે જવાને કર્યો,
સૌંદર્ય તુજ પિંગળા નૃપતિને...પ્રેમાંધ થયો કર્યો.
શંગારો સજ્જ સોળ રંગભુવને...સમ્રાજી આશાભરી,
જોતી રાહ અધીર કિન્તુ દૃઢ્યે...નહોતો શ્રી ભર્તૃહરિ.

કુપજ્ઞતિ:-(૧૧) એ પાપ પંથે...પિંગળા પળી’તી,
દાસી નકારી...નસિએ મળી’તી.
એણે ચૂકાવી...પતિદેવ—પ્રીતિ,
નેવે મૂકાવી..અધી ધર્મ રનીતિ.

ભુજંગી:- (૧૨) હતો યાર ઘોડારમાં નીચ નાતે,
પડી પિંગળા પ્રેમમાં તેની સાથે.
જનેતા તણી કૂખ ! કીર્તિ ! લબવી,
દીધી લાજ-મર્યાદ કામે તબવી.

(હરિગીત)

આજ્ઞા કરી છે દાસીને “જા યાર તેડી લાવ તું,
બહુ કામ વ્યાખ્યો અંગમાં જલ્દી જઇને આવ તું.
ચંદન શરીરે ચોપડયું તોપણ શિતળતા થાય ના,
ભિતાવળી જા પહેન ! જવાળા કામની જીરવાય ના.”

“આવું પિવું મનભાવતું ચિત કયાંય પણ ચ્હોટે નહી,
કામે કરી અકળાયલી (હું) કયાંયે ચ્હને ગોઠે નહી.”

આજ્ઞા થતાં દાસી ઉઠી....ગઇ યારની ઘોડારમાં,
દેખાવ (પણ) ત્યાં એવો દીઠો...સ્થંભી ગઈ એ દ્વારમાં.

એવી સખત ખીધી જવા પાછાંય પગ ચાલે નહી,
પાપણ સરીખી આંખની પલકે નહી ! હાલે નહી.

દેખાવ એવો શો હતો ? કૌતક શું જોયું દાસીએ ?
ગંભીર એવું શું હતું ? તે વાત વાંચક ! વાંચીએ.

* * * * *

માલા તણી ફરિયાદથી વિક્રમ અહીં આવ્યો હતો,
આગળ થકી “હું આવું છું” સંદેશ નહી કા’વ્યો હતો.
જ્યાં અવ્યવસ્થિત અજબ જોયાં....કેાઇ દીલે વ્યાપીયો,
લઈ આખજો એ અશ્વપાલક-પીઠ પર ઉગામીયો.

ભુજંગી:- (૧૨) xમદિરાની ઘોડારમાં ગંધ મારે,
પડેલી જુઓ ખાટલી જદીશ ચારે,
હમેશાં જતો રાંડને ઘેર રાતે,
જતાં મ્હેં દીઠો છે પ્રભુ ! યુદ્ધ ભતે.

(હરિગીત)

xમાલો બધું બોલ્યો જતો ને અશ્વપાલક કરગરે,
વિક્રમ પૂછે ફટકાવતો....“આજો દિવસ તું કયાં ફરે?”
“મૂકો જવા હયો આજથી દુર્લક્ષ કેા દી નહિં કરું,
ખાપૂ ! હવેથી રાત દિન હું નોકરી નકકી ભરું.”

શિક્ષા કરી વિક્રમ ગયો, કે દાસી એ દાખલ થઈ,
“શ્વાસેભરી આવી” અબળાણી વાત થઈ બાણે કહી.
“રસિયા ! પધારો રંગમહેલે રાહ રાણીજી જુઓ,
કળ આપ વિણ પડતી નથી સેજે નિરાંતે ના સુઓ.”

[એમ કહી અશ્વપાલને છૂપે રસ્તેથી રણરાસમાં તેડી લાવી ખહારના
દિવાનખાનામાં બેસાડી ચતુર દાસી રાણીના રાચનગૃહને દ્વારે આવે છે.]

૧ દાસી:- (ખહારથી.) —: સાખી :—

શણગારે સજ થઈ રહો...ઢેલ ! પધાર્યાં મોર,
ચિંતવન જેનું ચિત્તમાં...(તે) આળ્યા પ્રેમી ચોર.

x દાર. * દિશાએ. + અશ્વપાલનો નોકર.

૧ પૂર્વે અતઃપુરમાં રાણી અને રાજકુમારીઓની સખીઓજ દાસીનું
કાર્ય કરતી હતી.

અંદ્ર ! અકોરી આંવીયો...કુમુદિની અલી ! તું ચેત,
કમલિની ! ઉઘાડ પાંખડી...જે રવિ બોલાવેછ.
આતકી મૈધ પધારીઓ...તૃષા હવે છીપાવ,
વિરહાગ્નિ પિયુ-લેટથી...ખેની ! સર્વ બૂઝાવ.

(પ્રત્યુત્તર)

રાણી:-પ્રકુલ્લ યદ્ય *કુલ પાંદડી...ભ્રમર પ્રવેશ કરાવ,
થોડું બોલો ! ખેંકતા...છેક જરા શરમાવ.
અણુધટતું ન ઉચારીએ...બહુ ના ફાટી જાવ,
થોડામાંજ મઝા' પડે...અતિ લોભી મા થાવ.
વેણી ગજરે ગૂંથી છે...ફરી ફરી બોળ્યા કેશ,
આછાં અમ્મર બોલીયાં...અળહળ નૌતમ વેશ.
અંજન આંજ્યાં આંખમાં...બાલે અંદ્રક ગોળ,
સન્યા આજ શણગાર મહેં...સખીરી ! સોળેસોળ.
તાંબુલના મુખવાસથી...અધરો રંગ્યાં લાલ,
વધાવશું ફૂલ—મોતીરે...ઉડશે અખીલ ગલાલ.

દાસી:-લ્યો ! ત્યારે હું જઈ છું...ધૂસાડું છું ચોર,
જેઈ બરાબર જા'લજે...કરે ન શોરબકોર.

રાણી:-બહુ સાડ ડા'પણ તણ...જા અટ કર ના વાર,
અટપટ મોકલ પ્રિયને...મહેણાં થોડા માર.

દાસી:-સમય સાંપડે સહુ કહે...એમાં શાની ખીજ ?
ઈનામ હું તો વૈશ બા ! (હા) એક અમૂલ્ય ચીજ !

રાણી:-આપીશ નવસર હાર જા...જેલી મેળવ કાન્ત !
લ્હાય દહયની હોલવે...તન-મન થાયે શાન્ત.

+ દ્ર:૨. * સૌંદર્યરૂપી પુષ્પની શોભારૂપી પાંખડીઓ શંખારની મુવાસ સજી.

(પત્રિચારિકા પ્રયાણ કરી જાય છે. પિંગળાના શૃંગારભુવનનું રંગ-દ્વાર ખુલે છે. વિક્રમનો માર ખાઈ આવેલો અશ્વપાલ પોતાને બહુજ ખોટી કયાંથી, રીસનો માર્યો હાથમાં ઘોડાનો ચાબખો, કે જે રાણીને બતાવવા ઘોડારમાંથી સાથેજ લઈ આવ્યો હતો, તે લઈ અંદર પ્રવેશ કરે છે.)

ભુજંગી:-(૧૨) હઠી દોડી હા! ભેટવા ચારને એ,

બૂલે જ્ઞાન જે! જે! બને અંધ કામે.

હશે જન્મમાં “ પાપ શું ? ” એ વિસારે,

ફરે ખુદ્ધિ માથે ભમે કાળ જ્યારે.

* * * *

ધસી આવતી પિંગળા ભેટવાને,

દિઠી દૂરથી ફુટ એ અશ્વપાલે.

પડી આંખ જ્યાં ચાબખે રાણી ધાતી,

રહી સ્થિર જ્યાં ત્યાં નહી ચાલી છાતી.

દોહરો:-(ઓ ઈશ્વર લજ્જાએ તહને...રાહ-માત્રા. ૪૮.)

અશ્વપાલ (ને) અવલોકતાં ..સુરખી ઊડી સર્વ,

સ્ફૂર્તિ અંગે ના રહી...ગયો રૂપનો ગર્વ.

રક્ત નેત્ર આશક તણા...માશુક ટક્ટકુન્નેય,

હાર્ય-નૂર મુખના ગયાં...કામ! રહું ના કોય.

ઉપનતિ:-(૧૧) વિકાળ મોઢું...અવલોકતાં એ !

ગાત્રો ગળ્યાં તે...ખુશ ખુશ થતાં જે !

પાસે પછીથી...ડરતી ગઈ એ,

પૂછ્યું ધિરે...કાઈ કસૂર થૈ છે ?

(હરિગીત.)

“મોડું થયું બસ કેમ ? જોડી થાઉં નહિ દરકાર એ,
 ત્હારે મને શું એમ ? કે:-આ અશ્વપાલ ગમાર છે ?
 ગરદન ગુમાવે કોઈ હી રમવું ન તુજ-સહ રંગમાં,
 ચારી હવે કરવી નથી કોઈ દિવસ તુજ સંગમાં.”
 તવ પિંગળા બોલી “પિયુ ! ગુસ્સે થવું એ ના ઘટે,
 ભરથાર ભૂપ તજી નિરંતર પિંગળા તમને રટે.
 માલવપતિની માનીતિ મહારાણી તમને વ્હાય છે,
 કેવી તમારા પ્રેમની ખાતર અધીરી થાય છે.”
 “શણુગાર હું સજતી હતી એથી જરા મોડું થયું,
 મહારા મને રસિયો રીઝે ! તમથી અધિક વ્હાલું કયું ?
 છો ભાગ્યશાળી ! પૂર્વજન્મે પૂણ્ય કંઈ કીધા હશે,
 નહિ તો છબી કયાંથી તમારી આ દૃઢ્ય-મંદિર વસે ?”
 “જા જા બધાં ખડાનાછ એ સહુ પ્રેમ જુઠ્ઠો તાહરો,
 છોડું હવેથી મહેલ આ એ અડગ-નિશ્ચય માહરો.”
 જ્યાં રોકવા રાણી ગઇ ત્યાં પીઠ પર ફટકો પડ્યો,
 વિક્રમ ઉપરનો રોષ રાણીની ઉપર ખાલી થયો.

ઉપજાતિ:-(૧૧) ફટકા પરે હા...ફટકા પડે છે,
 સમ્રાજી છાનું...દૃઢ્યે રહે છે.
 રે ! માર મુંગે...મુખડે સહે છે,
 કામી ન તોયે...‘કરૂણા’ કહે છે.

ભુજંગી:- (૧૨) પડી પાય ને પાલવો પાયરે છે,
અહા ! આંસુડા ગાલથી નીતરે છે.
સૂન્યાં સૌજ એમાંથી અગ્નિ ઝરે છે,
છતાં કામવશ એ હજી કર્ગરે છે.

* * * *

“કૃપા કે” કરો દહાય અંગે બળે હા !
બળું હાય ! શાન્તિ શિતળતા મળે ના.
ભુઓ ! માર ખાતાંય પાછી વળે ના,
છતાં પ્રેમી નિષ્કૂર ના પીગળે આ.

કામાન્ધો નૈવ પश्यति !] હરિગીત [કામાંધ કશું જોતો નથી.
રે ! જન્મ લઈ જેણે જીવનમાં ટાઢ-તડકા નહિ સદ્યા,
સુકુમાર એવા શરિર પર શા સૌજ લાલ સુજી રહ્યા !
જીવન ધરીને શબ્દ સરખો કોઈનો નહિ સાંભળ્યો,
મહીયર અગર તો સાસરે રહામો ટુંકારો નહિ મળ્યો.
અણબણ છે જે માર એવી ચીજથી દુનિયા વિષે,
લોહી-તસો તેની પીઠે આજે પુટેલી શી દિસે ?
રે ! હાસ હાસી લાખ જેને રોજ ચરણે ઝૂકતા,
જેની અગાડી માન માલવનાથ જેવા મૂકતા.
અફસોસ ! એવી કામીની પણ કામમાં ફૂલી ગઈ,
મોહ્યો, દરજ્જો, માન, મ્હોટમ્ મોહમાં ભૂલી ગઈ.
કામી અરેરે ! અંધ “પોતે કોણ ?” કેં નવ પેખતાં,
“ઉઠા કુવો કે ખાઈ છે ?” અન્નાડી એ નહી દેખતાં.

આંખો મીંચી અંદર પડે પાછળ પછી પસ્તાય છે,
 'સાફ' ન કીધું હોત તો !' એવી વિમાસણ થાય છે.
 કાતીલ કમાનો કામ ત્હારા તીરની કહેવાય છે,
 યોગી કુલે ! ભોગી ભૂલે ! ડાહ્યા દિવાના થાય છે.

જગમી જગરની શુદ્ધિ-બુદ્ધિ સર્વ લૂટી જાય છે,
 એવાં નિશાનો ! આંખ યે આખાફ ફૂટી જાય છે.

*સુરઢાસ થાતાં સત્ય રસ્તાની સમજ પડતી નથી,
 આધા વિના ઠોકર ગએલી શુષ્ક સાંપડતી નથી.

ફૂલે પડે છે પ્રાણીઓ પૂંઠે નીકળવા ચ્હાય છે,
 જાણ્યા વિના જૂકે જળે ગોથાં પછીથી ખાય છે.
 અક્કલ ન છાંટે હોય ને અક્કલ લડાવા જાય છે,
 જાણેછ+ જીવણે નહિ અણસમજી તો પણ ખાય છે.

સારી રીતે સમજેછ+ કે આ ઝેર છે તો પણ પિયે,
 મૂખાં પછી કટુ-ફળ લણી ને દોષ ભાવિને દિયે.
 ભંડાર ભારી બૂલનો તે ભર યુવાની ભાળવી,
 સહુ કાંઈએ એમાંજ સઘળી ધન્દિયો સંભાળવી.
 જેને દિવાની કહી ગયા સાધુપુરુષ પણ ભલભલા,
 માનવ-જીવનમાં એ યુવાની જાણીને મોટી બલા.
 એના અનુભવ સંયમી સંન્યાસીને વીતી ગયા,
 જેણે યુવાની જાળવી...અસ તે જગત જીતી ગયા.

* આંધળો. +છ=છે (સર્વ જગ્યાએ સમજવું.)

ઉપનતિ:-(૧૨) આખો છતાંયે...જળમાં ઝૂકે છે,
 અંધા બનીને...પગલાં મૂકે છે.
 આ પંથ પાપી...+પથ પૂણ્યનો આ,
 નાણે તથાપી...જન ભૂલતાં કાં?x
 * * * *
 પ્રેમી — પટાવે...પ્રિય પિંગળા એ.
 ંહાલમ્ મનાવે...વળગી વહાલે.
 'પ્યારા !' કહીને...કર કંઠ નાખ્યો,
 કામાંધ *યુગ્મે...રસ-સ્વાદ ચાખ્યો.
 * * * *
 શૃંગાર નાગો...ખહુ બે કરે છે,
 છેડોય આઘો...†સ્તનથી સરે છે.
 આલિંગનો ને...અપવિત્ર ચુંબન,
 નિર્લજ્જ એને.. નહિ નીતિ-બંધન.
 * * * *

દોહરો:-(૪૮) અમર્યાદ શા અડપલાં...અણસારાંયે નીચ,
 નયન વિકારી બેઠના...છેક આંધળી પ્રીત.
 પ્રેમ-વિષયના પૂતળાં...વિસરે શ્રુ-લય-પાપ,
 પળમાં ઘોષ પવિત્રતા...સહે પછી સંતાપ.

+ રસતો. x શા માટે ? * જોડાએ. (બંનેએ) † છાતી ઉપરથી મર્યાદા
 ઢાંકતો વસ્ત્રનો પાલવ.

શાફ્ટવિકીડિત:- (૧૯)

ત્યાં તો જોઈ પ્રસંગ વાત સઘળી...એ અધિપાલે કરી,
માર્યા માર અપાર આજ દિયરે...તહારા મહને સુંદરી.
અંગે જવાળ ઉઠીશ શબ્દ સુણતાં...લાલારા આંખે તરી,
ભૂની એ અપમાન—વૈર—ઘટના...આજે ફરી સાંભરી.

* * * * *

(પાંચ વર્ષ પહેલાંનો ખનાવ)

(હરિગીત.)

એ ભાઈ વિક્રમ ભરથરી દિન એક મૃગયાએ ગયા,
મમતે ભરાઈ પિંગળા-પટરાણી પણ સાથી થયા.
વાદળ ચઢી આઝુ' (ત્યહાં) અને વરસાદ વરસ્યો જોરમાં,
નહિ શબ્દ પણ કાને પડે વિજળી-કઠાકા-ઘોરમાં.
સ્ત્રોતે ન દીશા કોઈને અણધાર્યું અંધારું થયું,
ગમ કોઈની નહિ કોઈને કે કોણ ? કયાં કયાં ? જઈ રહ્યું.
અણચિંતવી આ આફતે રાજા ઉંધે રસ્તે ચઢયાં,
પણ ભાગ્યયોગે એ દિયર-લોભાઈ નહિ છૂટા પડયાં.
લીલા કરી થોડી પછી એ મેઘરાજ સમી ગયાં,
ભગવાન ભાનુદેવનાં અજવાળીયાં આછાં થયાં.
લાણી-દિયરના વસ્ત્ર એ વરસાદમાં પલળી ગયાં;
ટપ ટપ ટીપાં ટપકાવતાં ભિંભાઈ નિતરતાં થયાં.

તન-અવયવો ભીનાં અરેરે ! ટાઢથી ધૂજે મહા,
ગગડાટ ઘોર ગગન તણા કાને હજુ ગૂંજે અહા !
ભારીક ઝીણી જાળ જેવાં ચીર રાણી પહેરતાં,
'ભિજાઈ અંગે સ્ફોટીઆ (એ) જાણે નવસ્રા શું હતાં !

ગાત્રો બધાં દેખાય આછાં ને ભીનાં એ ચીરથી,
નિતરી રહું સૌંદર્ય માંડી ચર્ણથી તે શીરથી.
અવળા મુખે વિક્રમ ઉભો ! જીવ બાઈ માટે બાળતો,
“પણ કંઈ નહિ એ વીર છે.” મન એમ પાછું વાળતો

આ બાળુ વિક્રમસિંહ બંધુના વિચારો જ્યાં કરે,
ત્યાં રાણી પાછળથી દિયરની સ્ફોટમાં ધીમી સરે.
એકાન્ત સ્થળ તેમાં વળી ચૈવન-હિંડોળે જૂલતી,
વિક્રમ જણાયો કામ એની આંખમાં બસ ભૂલથી.

એકાન્ત દુશ્મન આંધળો!....યુવાન નર ને નારનો,
ભૂલે ભણેલો પણ ભલો!....શું લેદ સારાસારનો ?
સોબત કરાવે પાપની!....જે ચીજ તે એકાન્ત છે,
નીતિ ચૂકાવે આપની!....જે ચીજ તે એકાન્ત છે.

વૃત્ત જગાડે વિષયની!....જે ચીજ તે એકાન્ત છે,
બદ્દે લગાડે આભરૂને!....ચીજ તે એકાન્ત છે.
શું પાપ ? એને ઓળખાવે!....ચીજ તે એકાન્ત છે,
જે ભાવના નિર્મળ ભમાવે!....ચીજ તે એકાન્ત છે.

પૂણ્યાત્મને પાપી કરાવે....એક એ એકાન્ત છે,
 નિર્દોષને દોષિત ઠરાવે....એક એ એકાન્ત છે.
 ડાઘા લગાડે દીલમાં....જે ચીજ તે એકાન્ત છે,
 પગલું મૂકાવે દીલમાં....જે ચીજ તે એકાન્ત છે.

સંશય અણાવે સંદેહમાં....જે ચીજ તે એકાન્ત છે,
 પાઠા ભણાવે ભેદના....જે ચીજ તે એકાન્ત છે.
 સ્પર્શે તબાવે શર્મને....જે ચીજ તે એકાન્ત છે,
 છેવટ લખાવે ધર્મને....જે ચીજ તે એકાન્ત છે.

હુણ્ધિ જોગીમાં જગાવે...ચીજ તે એકાન્ત છે,
 વૈરાગ્ય વૃત્તિને ભગાવે....ચીજ તે એકાન્ત છે.
 જે : પાપને કાંસે ફસાવે....ચીજ તે એકાન્ત છે,
 પગ નર્કકુંડ વિષે લસાવે....ચીજ તે એકાન્ત છે.

ફૂંછંદનું જો પગથીયું...તો ચીજ તે એકાન્ત છે,
 ફિટકારનું જો મૂળીયું...તો ચીજ તે એકાન્ત છે.
 ભાંગાણું પતિ-સતિ-ધર્મનું...જે ચીજ તે એકાન્ત છે,
 મંડાણું પાપ કૂકર્મનું...તો ચીજ તે એકાન્ત છે.

ઝેરી ફુલોનું ઝાડ એ...ઝેરી ફળો ન બીજ છે,
 સ્પર્શો ન એને સ્વપ્નમાં...એકાન્ત ભૂરી ચીજ છે.
 ઝેરી હવા એકાન્તની...ભૂલેચકે લેશો નહી,
 લેશો પછી નક્કી નિરોગી...જીવને રેશો નહી.

ઝેરી ઝરો એકાન્તનો...ઝેરી ઝરણ એમાં ફૂટે,
 પાણી પિવા તે જાય...જેના પૂણ્ય પરવારી ઉઠે.
 ઝેરી જળાશય જોઈએ!...તરસ્યા તમે થાશે નહિ,
 જળપાન ઝેરી જો કર્યું...આરોગ્ય જળવાશે નહીં.
 એકાન્ત અન્ય ઉભાપતિનો કુંભ વિષનો જાણજો,
 આવે નહિ એવોજ અવસર સહુ યુવાનો આણજો.
 મળશે ન સગી બાણી સાથે દિયર પણ એકાન્તમાં,
 મળશે ન બંધુ જડેન પણ મહોટી વયે એકાન્તમાં.
 એકાન્ત એવો મિત્ર છે જે કાનમાં કેં કેં કહે,
 એકાન્ત એ શોધો ઋષી સંન્યાસીઓ જેને ચહે.
 વર્ણો ધર્મ! હિન્દુ-શાસ્ત્ર! તો વર્ધો એટલે સુધી કહે,
 સધવા અગર વિધવા સુતા સાથે પિતા પણ ના રહે.
 યુવા અપરમા સાથ મળવા પુત્રને xનિષેધ છે,
 કળિયુગ, ત્રેતા, સત્ય, દ્વાપર યુગ યુગે એ ભેદ છે.
 સંતાન વીર-કુણ્ડલ પર મા સાવકી મોહી હતી,
 +ઓખા-નુપૂર-ઝંકારમાં શુદ્ધિ શિવે જોઇ હતી.
 જ્યાં એક લોહીના અને આત્મીયને પણ ના કહી,
 ત્યાં પર-પુરુષ પર-નારને મળવાની વાતો કયાં રહી ?
 એકાન્ત અપજન્ન-ધોધ છે છાંટા ઉઠાડે શુદ્ધને,
 ચેપી નહારો રોગ એ જહેંઠાવો દે છે *શુદ્ધને.

જ્યાં ધર્મ, નીતિ, જ્ઞાન, વિદ્યા સર્વ જનના શાન્ત છે,
તે એક એ ! બસ એક એ ! એકાન્ત છે ! એકાન્ત છે !

* * * * *

ભાભી-દિયર બે લોગ એના ભાગ્યને યોગે થયાં,
વિક્રમ અને એ પિંગળા એકાન્તમાં આવી ગયા.
નિર્ભી સ્વરૂપ વિક્રમ તણું મોહાંધ રાણી એ થઈ,
અપવિત્ર આંખે રૂપ એ એકી ટશે ભાળી રહી

કામી વિકારી ભાવ આંખોને વિષે ઉભરઈ રહ્યો,
મા-પુત્રનો એ પ્રેમ નિર્મળ પલકમાં પલટઈ ગયો.
પાપી થતાં મનમાં તરત કામે ધનુષ કર ધારિયું,
આંખે ચઢાવી બાણ રાણીના હૃદયમાં મારિયું.

હૈયું વિધાયું વાગતાં....કામાંધ સહસા થઈ ગઈ,
જેણે કરી બે જ્ઞાનચક્ષુ આંતરિક મીંચઈ ગઈ.
ઢાંગી બની બેહોશ એ બહુ ધૂજતી બાઝી પડી,
વિક્રમ વિમાસણમાં પડ્યો રાણી બહુ રહી'તી રડી.

“કાયા સુકોમળ કંપતી વાયુ શીતળ બહુ વાય છે,
કે' કયાં ગયા ભાઈ તમારા ? જીવ મમ ગભરાય છે.”
“હાં ! હાં ! કરો શું ? માત એ ! આ આપને જાજે નહી,
વર્તન અસહ્ય તમારૂં માતા ! દીલ કાં દાઝે નહી !”

રાજ બરખાની.

શ્રી પ્રાણીવન પુસ્તકાલય, રાવર રોડ—મુરત.

ધિકાર લ્હાની આતને...ધિકાર લ્હાની વાતને,
ધિકાર લ્હાની જાતને...ધિકાર લ્હાની નાથને.

પ્રેસિ હાલુકિ સાલકાલ સાલકાલ '૧૧ '૧૫

રાજા ભરથરી. ||

શ્રી પ્રાણજીવન પેસ્તકાલય. ટાવર રોડ-સુરત.

ચો. ૧૦ પ્રાણજીવન પેસ્તકાલય સુરત.

તીરછાં નયનના બાણથી ભેદ્યાં હૃદય-ફુગોં તમે,
પ્રેમાળ પિજનમાં પૂર્યાં પ્યારી ! હવે કદી અમે.

“આવી જશે હમણા હવે અહિં ભાઈ મહારા ભરથરી,
જભરાટ નક્કામો બધો (આ) બળમાં બીજા એ કેશરી.”
વિનયી વચન આ સાંભળી બેશમં બોલી પિંગળા,
“કંપારી છૂટે હાથ ઝાલો (જેથી) હુંક કંઈ આવે ભલા !”

વિક્રમ નિખાલસ દિલનો આ લેઈ કે સમજ્યો નહી.
પાપિષ્ઠ વૃત્તિ પિંગળાની પાર એ પામ્યો નહી.
“ભાભી ! તમે મહારે મને બહુ પૂજ્ય માત સમાન છો,
જન્મ્યો તમારે પેટ બાણી પુત્રની દ્રષ્ટે જુઓ.”

નિષ્પાપ ને ડરતે દીલે કર વિક્રમે નિજ આલિયો,
ઢાંગી ધુતારી રાણીએ ઉત્સાહથી જે ઝાલીયો.
ત્યાં તો અચાનક “રે ! અરે ! ઓ ! હા ! મહને કેં થાય છે,
ઝાલો તમે ! ઓ હાથ ! જખરી ટાઢ અંગે વાય છે.”

“માથુ ભમે મહારં બહુ અંધારં લાગે છે બધે,
ઓ....હા....અરેરે !” ઢાંગ ને બકવાટ ખોટો શું વધે ?
વિહ્વળ દશા આવી બતાવી પિંગળાએ પા ઘડી,
બેબાકળી થઇને દિયરને એકદમ બાઝી પડી.

“હાં ! હાં ! અરેરે ! માત ! આ શું ? ભાભી ! આ શી ઘેલછા ?
જેશે કદાપી કોઈ તો શંકા પડે એ સર્વથા.”
છોડાવો રાણી-હાથ ને વિક્રમ ખસી આવો ઉભો,
“મનમાં ભલે ના મેલ ભાભી ! ખહાર આ અવિવેક શો ?”

પાપી લુલ્લી ત્યાં પિંગળાની પ્રેમવશ ખૂટી ગઈ,
કામાંધ રાણી રનેહમાં સગપણ સહુ ભૂલી ગઈ.
સંકોચ તેમજ શર્મ જાનુએ મૂકીને એ વદી,
“બહાલા ! નથી બહાલું મહેને તુજથી વધુ કોઈ કદી.”

“તુજ ભાઈની ભાર્યા છતાં હું તો ત્હને બસ મ્હાઉં છું,
તુજ પ્રેમ-પ્યાસી હું ઉદાસી ! રોજ રહી સુકાઉં છું.
દર્શન વિના આઠે પ્રહર મહેલે અધીરી થાઉં છું,
ચિંતવન કરીને ચિત્તમાં તહારા વિના મુઝાઉં છું.”

“એકાન્ત મળતાં આજ મ્હેં સહુ ભેદ મ્હારો ખોલીયો,
આલિંગ ! શાન્તિ આપ ! સત્વર સ્થમય બહુ થોડો રહ્યો.
ક્ષણ એક તે મ્હારે મને સૈકા બરાબર લાગતી,
ઉરમાં અરેરે ! શું કહું ? તુજ રનેહ-શુભા વાગતી.”

પાષાણુવત્ પળ એક તો વિક્રમ અકિત સ્થંભી ગયો,
આ ગૂંચ કેવી અટપટી ! ગૂંચવણ વિષે ગૂંચવઈ રહ્યો.
પણ તુર્ત એ ચાલાક એનો પાર સૌ પામી ગયો,
તિરછી નજરથી જોઈ ઉત્તર રાણીને આપી રહ્યો.

“ભાલી ! અરે ભાલી ! તમે ખોલો ! બકો ! શું ? શાન છે ?
સ્વામી તમારો હું નથી રણુવાસ નહિ આ રાન છે.
નિર્લજ્જ આ શબ્દો કહો કેને ? કંઈ એ ધ્યાન છે ?
વિક્રમ ઉલો તમ પાસમાં નહિ ભરથરી એ ભાન છે !”

“હું લાનમાં પૂરેપૂરી, ખ્યારા ! તમે મુંઝાવ મા,
મનમાં બધું ભાવે છતાં મોંઘા નકામા થાવ ના.
ઠાલી ઉપરનો ડોળ ! પોગળ દંભને છોડો હવે,
ખાલી સમય શાને ખુઓ ? તૈયારી એને* આવે.”

“દહાવા લલિત આવા બધાને રોજ કંઈ જડતા નથી,
એકાન્ત વારંવાર આ (વા) સંજોગ સાંપડતા નથી.
ભાવે કરી ભેટો નિવારો કષ્ટ પ્રિય ! *અનંગનું,
અવસર મળ્યો સુખ ભોગવો આ પિંગળાના સંગનું.”

“માતા તમે મહારા તમારી શુદ્ધ આજે ક્યાં ગઈ ?
હું તો તમારો પુત્ર દૂરગ્ધિ અરેરે ! ક્યાં થઈ ?
માતા બગાડે જો નજર સંતાન પર તો થૈ રહ્યું,
આ ધરતી પરથી ધર્મનું સામ્રાજ્ય જાણે સૌ ગયું.”

“આવાં અઘટતાં વેણ શું ઉચ્ચારવાં તમને ઘટે ?
જે પાપ લાગ્યું ઘોર પ્રાયશ્ચિત્ત કર્યા વિણ ના મટે.
‘તમ પુત્ર છું’....એ ભાવના અંકિત કરો અંતરપટે,
સાચી સતી તો તેજ સ્વપ્ને પણ અવરનેડું ના રટે.”

“મોહાંધ થઈ માતા તમે સદ્ધર્મ લૂલી જાવ છો,
સાચો સતીનો ધર્મ ચૂકી પાપમાં પટકાવ છો.
રે ! મોક્ષ મેળવવો રહ્યો (પણ) શિદ નકં પડવા જાવ હા !
અમૃત મળે નહિ છો ! પિવાને ઝેર પણ લલચાવ ‡કાં ?”

---

* એમને-સર્વૃદ્ધિને. x કામદેવનું. § ખીનને. ‡ ક્યાં.

“સાધુ થવાયે છે નહિ ! જસ થાવ સારા માનવી,
દેવી થવું આધું રહું પણ વૃત્તિ આ શી દાનવી ?
વિષયાનુરાગી ચિત્તને પ્રભુ-પ્રેમમાં વાળી દીધો,
પતિ-પ્રેમમાં પલટો અગર પણ કામને બાળી દીધો.”

“શાથી મતિ મારી ગઇ કે કોણ છું હું ? વીસર્યાં,
આવ્યાં પડળ શું આંખ પર કે પૂણ્ય પરવારી ગયાં ?
ક્યાં બે ઘડીના લ્હાવ માટે ધર્મને નેવે મુકો,
પતિવ્રત ઉપર જળ ફેરવો સાથે સતીત્વ વળી ચુકો.”

“ઓ ભાઈ ! મ્હોટાભાઈ ! શું આ....આ તમારી નાર કે !
આવી સ્ત્રીના સ્વામી થવામાં પણ પ્રભુ ! ધિક્કાર છે.
ધિક્કાર છે, ફિટકાર છે, માતા ! વધુ કે'તો નથી,
એતો હજી બોલ્યા તમે તે લક્ષમાં લેતો નથી.”

“સ્ત્રી-ધર્મનો મુંઢર ખજાનો છે શિયળ ! એ જળવો
સ્વામી વિનાનો સૌ સમય સ્વામી-સ્મરણમાં ગાળવો.
સ્ત્રીઓ શિયળને વેચનારી હોય છે વારાંગના,
વેશ્યા અરે ! શું સદ્ગુણી ભર્તૃહરિની અંગના ?”

“મન મારતાં શીખો નકારી વૃત્તિ માતા ફેરવો,
કાઠી વિકારી ભાવ નિર્મળતા નયનમાં ઠેરવો.
પગલાં ભરો સંભાળીને છે કામનો ઉંડો કુવો,
મેલું કયું નિર્મળ હૃદય પસ્તાઈ અંતરથી ધુઓ.”

“જે મન-વચનમાં ડાઘ લાગ્યો ધોઈ નાઓ તેહને,
સાચા હૃદયના શુદ્ધ પશ્ચાત્તાપથી શું ના બને ?
મોહાંધ મા ! જે થાત કેશવ-કાન્ત-પ્રેમે આટલા,
લાલી ! તમારી ભાંગતે આ જન્મ-મર્ણ તણી બલા.”

“હાલા ! મહેને સદ્ગુણ આ તહાઈ જરી ગમતું નથી,
કામે બળું છું કયાંય પણ મહાઈ હૃદય રમતું નથી.
આ શિષ જે માલવપતિ વિષ્ણુ કોઈને નમતું નથી,
આજે નમે છે તે તહને ! ઉર વેદના ખમતું નથી.”

પગમાં પડી પટરાણી એ પાલવ અરેરે ! પાથરે,
પોતે પડી પૂજ્યાત્માને પાડવા ચત્નો કરે.
માથાવટીને ભાગ જાણી જોઈને સરવા દીધો,
છેડો ખર્યો છાતી ઉપરથી લક્ષમાં એ ના દીધો.

તિરછા નયણબાણે કસી કામાંધ-મહિત્રા મારતી,
ધાયલ થશે ! હમણું વિંધાશે ! એમ મનમાં ધારતી.
વિખરાયલા શા વસ્ત્ર આછાં જાળ જાણે કામની !
શુકદેવ-વિક્રમ ! પિંગળા-રંભા ! શું દેવી ધામની !

પણ આખરે શુકદેવ પાસ હતાશ જ્યમ રંભા બની,
સિદ્ધધાર્થ પાસ નિરાશ જેવી ઇંદ્ર-સિદ્ધિઓ બની.
ત્યમ પિંગળા વિક્રમ કને બહુ બહુ કયું કાવી નહી,
તોયે તણ આશા ન....છેડો ખંતીલી લાવી નહી.

“એવો અભાગી કેણુ જે આવી મઝા’ નહિ લોગવે ?
ગમતી નથી રાખો તમારી જ્ઞાનની ગીતા હવે.
આઘો મૂકી ઉપદેશ આવો પ્રાણુવલ્લભ ! પ્રેમથી,
આલિંગવું ને ચૂમવું એમાં અધર્મ કશો નથી.”

“ગમ્મત ઘડીભર માણુવામાં પાપ લાગે ! ંહેમ એ,
ત્યાં પાપ-પૂણ્ય કશું નથી જ્યાં જે-હૃદયમાં પ્રેમ છે.
એ પાપ *પ્રેત નથી કંઈ એનાથો આમ કરો નહી,
પોથી-પુરાણો યાદ પ્રેમ-પ્રસંગ પાસ કરો નહી.”

“ંહાલાં ! જુઓ અલખેલું યૌવન અંગમાં ઉભરાય છે,
ભીના કરો આ ગાલ જે એ ક્યારના સૂકાય છે.
કેમળ કરો તમ-કંઠમાં પડવા અધીરાં થાય છે,
÷હૃદયેહૃદય જે ભેટવાં પ્રિયતમ ! પરસ્પર ચ્હાય છે.”

“સર્વત્ર પડઘા પ્રેમના ! પ્રતિબિંબ આલેખાય એ,
જંગલ, તમે, હું, સૌ મ્હને તો પ્રેમમય દેખાય છે.
સાયું કહું લાગો મ્હને તો આપ અન્ય xરતિ-પતિ,
સોગન તમારા ખાઉં છું હું આપને હસતી નથી.”

“કેમળ હૃદય કેાથું કટારી કામની મારી અરે !
તપભંગ વિશ્વામિત્ર જોજો ! મેનકા કેવી કરે !
સિદ્ધાર્થ બુદ્ધ સમાન થૈ મન મારવું મુશ્કેલ જો,
સંયમ અને સંન્યાસ એ નહિ છોકરાના ખેલ છે”

*ભૂત. ÷માણુસનું હૃદય પળે પળે જીવું નીચું થાય છે, એ કલ્પના છે. xકામદેવ.

“શંકર થઈ સાધો સમાધિ સર્વ માયા પરહરો,
પથુ લીલડીએ લોળવ્યાં એ દાખલો દીલે ધરો.
પાસે રહી વહી જાય છે મદમસ્ત જોળનનો ઝરો,
એમાંથી એ તરસ્યા પ્રવાસી ! એક જોએ તો ભરો.”

“સૌંદર્ય-વાદી આજ મહારી મધમધી મહેંકી રહી,
પચરંગી પુષ્પ પ્રકુલ્લતાં બહુ ખેંકથી ખેંકી રહી.
આજે ઉતારો ! માન માગો શું ? સુસાક્ષીર ! અહીં કરો,
આવો ! વિસામો લ્યો જરા ! શોભા જુઓ, સઘળે ફરો.”

“પૂરો હૃદયને પિંજરે મેના ! તમે પોપટ-પતિ !
એકાન્ત આ ! જોનાર તમને કે મહને કોઈ નથી.
સાંકળ સુશોભિત સ્નેહની ગમતી નથી શું ખેંચવી ?
સંસારી થઈ શાને તમે સંન્યાસ-ઝોળી ભેરવી ?”

“બસ-બસ હવે તો બહુ થયું જોલીશ મા મુંગી રહે,
ભર્તૃહરિનો ભાઈ અક્ષર એક આગળ નહિ સહે.
આ પાપનો જોનાર જે વ્યાપી રહ્યો દશ-દિશ તે,
જેની બધાને ખડીક છે એની મહને પંથુ ખડીક છે.”

“આકાશ અવનિ પર પડે ગંગા કદી અવળી વહે,
ધરતી રસાતળ જાય દુનિયા રાતને દાંડો કહે.
ઝગે રવિ પશ્ચિમ દિશે ને પૂર્વમાં જો આથમે,
છો દેવને દુનિયા દમે ! દાનવ તણે ચરણે નમે.”

“સીડી મૂકીને સ્વર્ગમાં સૃષ્ટિ ભલેને સંચરે !
 *ધુલિ ઉડાડી સૂર્યને આંખો કદી કોઈ કરે.
 રાણી તમે (તો) શું ? અપ્સરા આકાશથી કદી ઊતરે,
 ‘પર નાર મ્હારે માત’ વિક્રમ આંખ ના ઉંચી કરે.”

“વિષ્ણુ પધારે મોહીની-રૂપે કદી છળવા મ્હને,
 (તો) વિક્રમ ઉભો રે’ જડેન ! સંબોધન કરી પણ એમને.
 ત્યાં સુન્દરી ! સૌન્દર્ય (તે) ત્હારું શી ગણત્રીમાં પછી ?
 વિક્રમ ઉભો (કેં) આ પ્રેમઘેલો ભરથરી ત્હારો નથી.”

“ચેતાવું મ્હારા ભાઈને નક્કી હવે આ વાતથી,
 વાકેફ ત્હારા (આ) કૃત્ય-કાળાથી જરાયે જે નથી.
 (તું) આવી કલંકીત રાજમાતા (આ) રાજમાં નહિ કામની,
 †કીર્તિ ઘટે માલવપતિ ને માળવાના નામની.”

“માતા ગણી છે, ને ગણું છું સાક્ષી એનો શ્રી હરિ,
 અપવિત્ર આંખે જન્મમાં જોયું નથી આંખી જરી.
 તો પણ અરેરે ! નીચ ‡નિર્લજ્જ ! માગણી કેવી કરી ?
 પતિ ને પ્રભુની આંખમાં તું યેવણ આજે ઠરી.”

“અકસોસ ! કેવા રનેહથી મમ ભાઈ લોળો રહાય છે !
 ગંગા સમાન પવિત્ર ગણવામાંજ ગોથાં ખાય છે.
 અમૃત માની આવતો તેને હળાહળ પાય છે.
 સમજ સતી ! (ત્હને) એ અંધ વિશ્વાસે ! અપારકમાય છે.”

આવું વદી જ્યાં વિક્રમે છોડી જવા પગલાં ભર્યાં,
ત્યાં પિંગળા ચેતી ગઈ ને હાવભાવો સૌ ફર્યાં.
વિક્રમ જતો રોકી હસીને હેતથી બોલી પછી,
“કેવાં ઠગ્યાં ! આભાદવા ! આજે અહા ! મહેં દિયરજી !”

“પુષ્કળ ચતુર હશે દિયરજી એમ હું તો માનતી,
પણ ખેડ સરખા ભાઈ એકે સ્ત્રી-ચરિત્ર ભણ્યા નથી.
લોળાં તમારાં ભાઈ ને લોળાં તમે પણ છો ભલાં,
પુષ્કળ ભણ્યાં ! પ્રમદા-ચરિત્રે ! તોય મારો #વેવલાં.”

“સમજ્યા ? દિયરજી ! સૌ ભણ્યાં પણ એક આ બાકી હજી,
એના ભણ્યા વિષ્ણુનું તમારું ધૂળ છે ભણતર બધું.
હું તો જરા જોવાની ખાતર +પારખું જોતી હતી,
પાણી તમારું કેટલું છે ? માપ તેનું માપતી.”
“આંકી કસોટી મન તમારું આજ મહેં માપી લીધું,
સાથે વળી સ્ત્રી-ચરિતનું શિક્ષણ જરા આપી લીધું.
અચળિત તમારું મન પૂરું મહેં પારખ્યું ! બહુ ધન્ય છે,
જોયો તમારો ભાઈ-ભાણી ઉપર પ્રેમ અનન્ય જે.”

“ખોટું ન રહેજ લગાડશે. આજે પરીક્ષા મહેં કરી,
દેજો ક્ષમા અપરાધિની તમ બંધુની (હોઈ) જો હું ઠરી.”
પડવા પગે જ્યાં જાય, ત્યાં તો વિક્રમે ઉભી કરી,
“ભાણી ! તમે મમ માત ! મહોટી ભૂલ મહેં અરરર ! કરી.”

“સમજ્યા વિના અવિચારી થઈ બહુ બહુ કહ્યું મહેં આપને,
 ઓછું ઉરે નહિ આણતાં દેને ક્ષમા માતા મહેને.”
 કરનેડીને એ પિંગળાના ચરણમાં વિક્રમ પડયો,
 શું સ્ત્રી-ચરિતની જાળ ! કંઈક ફસાય ! એય ફસી ગયો.
 હમણા બની જે વાત ભુરકી નાખતાં બૂલી ગયો,
 કાલાં મધુરાં બોલમાં ભોળો ભમી ફૂલી ગયો.
 આપ્યું વચન “આ મરકરી કદી કહું નહિ ભાઈને,”
 વિશ્વાસ બેસાડયો ફરી સોગન જુડાં જ્યાં ખાઈને.
 ભર્તૃહરિ આવ્યો પછી સ્નેહીજનો સાથે મળ્યાં,
 જાણે ન રાજા “શું બન્યું ?” નિજ નય્રમાં ત્રણે વળ્યાં.
 બૂલી ગયો આ વાત વિક્રમ એ પછી આગળ જતાં,
 પણ બોલ બાણો તોલ રાણીના હૃદયમાં ખૂચતાં.
 અકઠેક એ ઉચ્ચાર ને ધિક્કાર સહુ સાલી રહ્યાં,
 અપમાનના શબ્દો સ્મરણ આજે હજી આલી રહ્યાં.
 નિશ્ચય કયો પાકો મને એ પિંગળાએ તે સમે,
 “નહિ વેર વાળું વિક્રમા ! તો પિંગળા કે’ ના મહેને.”
 લાગ્યો દિલે એ ડંખ જે અઘાપિ ના નિસરી હતી,
 અપમાનની એ આગ ઉરથી ખહાર ના નિસરી હતી.
 આજે સમય આવ્યો અચાનક ને સ્મૃતિ તાણ થઈ,
 બહુ વખત પરની વાત એ ! હમણાજ જાણે નહિ બની !

*

*

*

*

*

બોલી સ્વગત “હે વિક્રમા ! આવી બન્યું ત્હારું હવે,
 બળવું નિરંતર વૈરની આગે વધુ ના પાલવે.
 ક્યાં હું નહિ ! ક્યાં તું નહિ ! આજેજ એ નિર્ણય કરું,
 સાચું જીવું સમજાવીને તુજ ભાઈના કાનો ભરું.”
 નિશ્ચય કરી પાકેા હૃદયમાં ચારને સમજાવીયો,
 પોતે ઘડેલો ઘાટ પ્રેમીને પછી બતલાવીયો.
 ત્યાં તો બબર લાવીછ દાસી કે: ‘પધારે ભૂપતિ,’
 જે સાંભળી થઈ અશ્વપાલકની હશે ઠેવી ગતિ !
 એ ! રંગ દારૂના શિશાનો લાલ તે ઉડી ગયો,
 ભય-સિન્ધુમાં પ્રેમી-નિશાનો તાલ એ ખૂડી ગયો.
 “આવ્યો અહીં હું ક્યાં ? અરે ક્યાં ભોગ લાગ્યા બાપલા !
 માડી ! મ્હને સંતાડ ! હું પાચે પડું આ પિંગળા !”
 “શરણે પ્રિયા ! ત્હારે....હવે તો એથ મ્હારે તુંજ છે,
 તું બાયડી કે ખડેન ! મા ! સૌ જે ગણું સરખુંજ છે.
 વાગી જવાના બાર બાપલીઆ ! હવે હા ! શું થશે ?
 રે ! હાય ! મ્હારી બાયડી ને છોકરાં રઝળી જશે.”
 કેધે ભરાઈ પિંગળા બકવાટ ગાંડો સાંભળી,
 પણ શું કરે ? વ્યાકૂળ ને વિહ્વળ બની ઊતાવળી.
 બાલી પડયો’તો એરડો જે ખૂબ એક અવાગરૂ*
 એમાં ઉઘાડી ને પૂર્યો અંધારૂ સહેવા આકરૂં.

હર્ષણ વિષે નિર્ભી બરાબર વસ્ત્ર ને વેણી કર્યાં,
ત્યાં તો અમરકુળ સાથ રાચે મહેલમાં પગલાં ભર્યાં.
ઢોડી વધાવ્યા નાથ દ્વારે હર્ષથી ભેટી પડી,
“મોડા પધાર્યા કેમ ?” મુંગું કંઈક એવું બડબડી.

“ઠાણે વધાવું આજ હું માલવપતિ મહારાજને,
માગુ પ્રભુ ! જનમેજનમ્ આવા પતિ મળજો મહને.”
પગ ધોઈને પૂજા કરી રાણી ઉતારે આરતિ,
કેા દેવ-દેવીની ગરજ દાંપત્ય-જોડી સારતી !

કુમ્કુમ તિલક બાલે કરેલું ભરથરીને શોભતું,
રમણી-હૃદય જોતાં વહન-કાન્તિ પલકભર શોભતું.
શૃંગારભુવનમાં વિરાજી દેવ-મૂર્તિ તો નથી !
એ દેવ પાસે પિંગળા દેવાંગના સમ શોભતી.”

યંબા વડે પતિદેવને વા પિંગળા નાખી રહી,
“આજ્ઞા પ્રભુ ! શી દાસીને ?” વચનો વિનિત બાખી રહી.
“આજ્ઞા ત્હને ના હોય દેવી તું હૃદયમંદિરની,
શ્રીતો તમે રહેજો થતી જ્યાં હાર મોટા વીરની.”

“સૌન્દર્યના કીરણ તમારાં સૂર્ય કરતાં આકરાં,
તહારાં નયન-ખાણો વધે કાટીલ કટારીથી જરા.
પાગલ બનાવ્યો છે પૂરો....પ્રાણેશ્વરી ! ત્હેં પ્રેમમાં,
કેણે ભરી અદ્ભુત આ મોહીની તહારા નેનમાં ?”

“જાડુ ભયાં’ શા આંખમાં જેથી અમે ઘાયલ થયાં,
આ નેત્ર-ચાળાં શીખવે ! એવા શુરુ કહેને કયાં ?
યાપણુ તણા પલકારથી શા કાળજે કામણુ કયાં ?
આવીજ ભુરકી નાખવા શું ભરથરી સાથે વયાં ?”

“અણિયાળી આંખે અવનવા હુચ્ચી ! અટકચાળાં કયાં,
ચતુરાઇથી ચતુરા તમે તન-મન અને હૈયાં હયાં.
મંડપ વિષે પણુ રહેન-ચાળાં ખૂબ કીધા’તાં ગળ્યાં,
કહેને જરા કે કોણુ એ ઉસ્તાદજી તમને મળ્યાં ?”

“તિરછાં નયનના બાણથી ભેદ્યાં હૃદય-દુર્ગે તમે,
પ્રેમાળ પિંજરમા પૂર્યાં પ્યારી ! હવે કેદી અમે.”
કર ઝાલવા દીધો જરા ત્યાં તો મ્હને વળગી પડી,
મ્હારા હૃદય-રથમાં અલી ચાલાક તું બેઠી ચઢી.”

પ્રેમી પ્રવેશો આ અને આગળ હજી ભજવઇ રહ્યાં,
રીસામણાં રાધા-કનૈયાના રસિક શરૂ થયાં.
વાંકુ જરી કે પિંગળાને છેડખાનીમાં પડયું,
ત્યાં તો “મ્હને બોલાવશો ના....જાવ” એ જહાતું જડયું.

રાજા મનાવે રાણીને “જો માન મ્હારી વાતને,
પાસે હજી...હાં આવ....જો કે કાનમાં કહું હું ત્હને.”
પાસે ગઇ જ્યાં પિંગળા ચુમી ભરી ભર્તૃહરિ,
ઉભટી રિસાઇ રાણી “હુચ્ચા ! જાવ હા, બા..લ્યો વરી.”

“લુચ્ચા ઠગારાએ ઠગી ભોળી ખનાવી-છેતરી, અડશે નહિ અમને હવે બોલાવશે ના હા ! ફરી. લુચ્ચાઈ મહેં જાણી તમારી વાત કે’વાની ખરી, આવા અડપલાં આમ કરતાં કે’ વિચાર પડે જરી ?”

“અપરાધ કરજો માપ દેવી દાસનો જો કે’ થયો,” કહી ભરથરી હી-હી કરી ત્યાં ખડખડાટ હસી પડ્યો. “હે જગત-અંબા ! આપ તો કરુણાળુ બહુ કે’વાવ છો, દ્રષ્ટિ દયામય નહિ કરો ? શું આમ છેક રિસાવ છો ?”

“આ હાથમાં ત્હારી ભુજ....ત્હારા પિતા-માતે મૂકી, સર્વસ્વ મ્હારી માત્રીકીની ત્યારથી તું થઈ ચૂકી. આ દેહ છે મ્હારી પછી કહે પૂછનારો કોણ છે ? મ્હારા વિના આ ફૂલ મ્હાણે ! સૂંઘનારો કોણ છે ?”

“વાણે ! નહિ બોલે ! ખરુંને ! એમ કે’ તો જાઉં છું, લે બેસ ! ત્યારે ચંદ્રિકાને મહેલ જઈ હું આવું છું. શું ? સાંભળ્યું કે’ ? જાઉં છું....રે’જે હવે તું માનમાં,” “જી...હા....ખુશીથી જાવ....બેલાશક પધારો ના તમા.”

પ્રાણ્યો ન દાવે ભરથરી પાસે અહા ! અવળો પડ્યો, સમજાવવી શી રીત ? ત્યાં ઉત્તમ ઉપાય બીજો જડ્યો. છોડી રૂમાલેથી અમરકળ ખંડાર કાઢ્યું હાથમાં, દેખાડી તે બોલ્યો : “જરા જો તો ખરી આ પ્રિયતમા !”

“હાં ! હાં ! કરી કર સાહીને રાણી હૃદય વળગી પડી,
“વસ્તુ અલૌકિક આપને પ્રાણેશ ! એ કયાંથી જડી ?”
જ્યારે મનાઇ પિંગળા રીસાય ત્યાં ભતૂંદરિ,
“નહિ બોલવાની તું હતી ને ? કેમ બોલી હેં ! ફરી ?”

“નખરાં કરો કોટી છતાં આખર અમારી જીત છે,
ખેંચાવ લો'ચુંબક સમા એવી અમારી પ્રીત છે.
લે બોલ 'હું' હારી, હવે જીત્યા તમે' કેવી મજા ?
એસો ! જવું છે અમરકૂળ આ આપવા લઇશું રજા.”

“કયાં જાવ છો ? બિભા રહો જાવું હવે રહેલું નહી,
કોને અમરકૂળ આપવા લઇ જાવ ? કો' રહેલું અહિં.
પરણી અને બાળ્યો અમારો જાવ હવે જાશો કહિં ?
જાવું હતું તો હાથ પકડી શીઘ્ર કો' લાવ્યા અહિં ?”

“મંગાવ્યુ રાણી બહાલીએ હું આપવા લઇ જાઉં છું,
એને દીધો છે કોલ મહેં જઇ આપવા બંધાઉં છું.
“મહારા થકી બહાલી વધુ કો' કોણ એવી નાર છે ?
મુજથી વધારે કોની સાથે પ્રાણ ! તમને ખ્યાર છે ?”

“ખ્યારી તમારી કોણ ? ને કયાં રે'છ એ ? શું નામ છે ?
સૌંદર્ય એવું કેટલું ! જે તમ-હૃદય-વિશ્રામ છે ?”
“એના સ્વરૂપનું શું સલુણી ! હું ત્હને વર્ણન કરું ?
શીતળ પુવારો પ્રેમ-પાણીનો જતાં પાસે ઠરું.”

“સૌંદર્યમાં સદ્ગુણમાં ને સ્નેહમાં ત્હારા સમી,
ખારે ઘડી મ્હારે મને, એ સુન્દરી રે’ છે રમી.”
“પણ નામ શું ? તે તો મ્હને કો’ની હૃદયવલ્લભ ! જરા,
અમને બનાવો ક્યારના શું આમ ? બોલો તો ખરા ?”

“છે પિંગળા ખ્યાડું મધુડું નામ એ પ્રમદા તણું,
એની નિકટ ત્રિલોકનું સુખ હું ન ગણતીમાં ગણું.
તે દિવ્ય દેવી આ રહી સ્થાપિત હૃદયમંદિરમાં,
મૂર્તિ મનોહર દેવીની તે તુંજ ખીણ કોઈ ના.”

હસતાં ગુલાબી ગાલ પર ધીમે તમાચો મારીયો,
ભતૃંહરિએ લોળવી લામીની-કોઈ નિવારીયો.
શરમાઈ ગઈ ત્યાં પિંગળા મુખચંદ્ર સ્કેજ નમી ગયું,
આહું મધુડું હાસ્ય નાબુક હોઠ-દ્વાર રમી રહ્યું.
આખું અમરકુળ ભરથરીએ પિંગળાના હાથમાં,
‘ક્યાંથી મળ્યું ?’ વિસ્તારપૂર્વક તે કહ્યું સંગાયમાં.
“લાવી કટારી કાપ ને આરોગ જોઈ સુન્દરી !
રીઝાવ હૃમ્મેશાં મ્હને યૌવન અમર ત્હાડું કરી.”

“હમણાં નહિ રાખો સ્વહારે સ્નાન-પૂજા સૌ કરી,
ચાખીશ પછી પ્રેમે તમાડું ધ્યાન અંતરમાં ધરી.
“વાડું ! બલે ! પણ બૂલતી નહિ....ગાન ગા જોઈ કંઈ !
ખડુ વાર વીતી તોય કેકિલકંઠની આંખી નહી.”

श्री. ६। प्राकृतभाषा लघुसंस्करणं सुवर्णं

पि गङ्गा—यिः! युवा विः! मुदने विः! काम विःकारः,
 विः विः मुदनी मुदने गत्ययी मुदने पाप विःकारः

તૈયાર છે.] —: સચિત્ર :— [તૈયાર છે.

શયતાની સંસાર

શ્રી પ્રાણજીવન પુસ્તકાલય, ડાવર રોડ-મુરત.

પ્રો. ડૉ. પ્રાણજીવન પુસ્તકાલય, ડાવર રોડ-મુરત.

મૃત્યુ આઠ આના.

હો એ અમરૂણ એ મૂકી કરમાં વીણા લીધી અહા !
મીઠા સ્વરે આલ્પથી શરૂઆત કીધી પિંગળા.
લહરી પવનની આવતી તે સૂરને ખેંચી જતી,
આંધર્વ-કન્યા કિન્નરી તો મહેલમાં ગાતી નથી !

● [બાળકુંવારી] ●

રાધા:—છેડો મ્હારો છેડો છપીલા...છલકારો હા પાણી,
જેજો ! છલકારો મ્હારું પાણી.

નળ છલકારો, ચીર ભિંનશે...પળવો શું પર-બાળા ?
દૂર રહો ! મ્હને ડાઘ લગાડો...રંગે કૃષ્ણજી કાળા—જેજો.

કૃષ્ણ:—હલી રહે અલી ! નામ શું ત્હારું?...એ તો કહે ગારી! ગારી !
હું પૂછું પરણી કે કુંવારી?...દીલ લીધું ત્હેં ચેરી...જેજો.

રાધા:—નળ જમનાથી ભયોરે ધડૂલો...હું રાધા પનિહારી,
આધા રહો, અડશે મા મુજને ..હું છું બાળકુંવારી...જેજો.

કૃષ્ણ:—પાણી પાતી જાને ઉતારું...લાવા ધડૂલો ત્હારો,
તું છે બાળકુંવારી રાધા!...હુંયે બાળકુંવારો...જેજો.
વૃન્દાવનમાં વાંસળી વાગે...એ મ્હારી એધાણી,
આવી મળજે એ સાંભળવા...સમંજ કે નહિ શાણી?...જેજો.

કવિ:—રાધાને રોકાને રસ્તે...ઉભા પાલવ તાણી,
માગી રહ્યા છે અધુરૂદન એ...પાણી..પાણી..પાણી...જેજો.
ખેંચ્યો પાલવ, ધડૂલો ઢોળ્યો...રાધા રંગ-ભિંનણી,
કર પકડીને કા'ન કહે..."હું રાનને તું રાણી..."...જેજો.

ભટ્ટહરી:—પ્રિયા ! આજે હુમેશની માફક સંગીતમાં ખરાખર મનહ
અને માધુર્ય નથી. એક ખીજ ચીજ ગા. જોઈ વાર !

—[મધુ-અંસરી]—

એ.પી:-હો શ્યામ ! અંસી તમારી બળવો,

આમ આવો...જરા આમ આવો...હો.

ગમતું નથી તો ધડીશર ંહાલાં!...દીલડાં આ ! ડોલાવો,
એવિન્દા ! ગાંડા કરી અમને...“બહા ! બહા ! બહા” બોલાવો...હો.

આંખ મીચેલી, દ્વાર (દૃઢ્યના) લીડેલાં...અજ્ઞાને એ બોલાવો,
જ્ઞાન તણી દોરી ખાંધીને...ભક્તિ—એલે બોલાવો...હો.

લહેરે લલકારો અંસી ને...સંગીત ધૂન મચાવો,
એના નાદે નાદે અમને...જ્ઞાન ભૂલાવી નચાવો...હો.

રાસ રમડો ! રંગે રસિયા !...તનના જ્ઞાન તળવો,
મોરલીથી મધુસૂદન બહારા !...“પુષ્પ” ત્રિલોક ગળવો...હો.

સંગીત સાથે તાલ ને પલટા ભૂલે છે પિંગળા,
એચેન જણે હોય ના ઢોંગી કરે એવી કળા.
ભર્તૃહરી બોલ્યો: “પ્રિયા ! તું આજ(આમ) કેમ ઉઠાસ છે ?
ગાવું નથી અમતું ખરું !” “મિથ્યા પ્રભુ ! આભાસ છે.”

“મિથ્યા નથી પણ સત્ય છે આજે મીઠાશ નથી ગળે,
ગાવે ચૂકે છે કેમ તું ? કંઈ તાલ માપ નહિ મળે,”
“કે” સાર કે’વામાં નથી માટે જવા દયો વાત એ,
‘મિમોલ્ય ²નજજીવી હશે પડતી મૂકે પંચાત એ.”

મમોળ શબ્દો સાંભળી રાજાથી રે'વાયું નહી,
છૂપું દરદ અર્ધાંગનાતું સ્હેજ સ્હેવાયું નહી.
પૂછયું: “કહી દે ગુપ્ત મ્હારાથી શું એવી ચીજ છે ?
હિલ ખોલ આ ગંભીર ગમગીની તણા શું બીજ છે ?”

“ઉપચાર કરીએ ત્યાંપતા નહિ રાખ મુઝવણમાં મ્હને,
કહી નાખ જે કંઈ હોય તે ખુલ્લા મને ! સોગન ત્હને.”
અચકાતી પાણી આણી આંખે ફેલ એ કરતી ઘણા,
નરમાશયી ખોલી પછી મુખ ભાવ લાવી દયામણા.

“કાલે તમે જોવા નગરચર્યા બહાર ગયા હતા,
ત્યારે તમારા ભાઈ ન્હાના (આ) મ્હેલમાં આવ્યા હતા.
અવળી મતિ શું ઉપજી ? ફેરફાર મ્હારા પર કરી,
તમને કહું શું હાય ! (એ) કે'વાતું નથી મોઢે જરી.”

“ખોલ્યાં અઘટતાં વેણ નફર માગણી કામી કરી,
પણ મ્હેર શ્રી મ્હાદેવની કે કિંકરી આ ભિગરી.
ખોંટું કહું: (મ્હે) ‘આવ્યા તમે’ ખુદીવડાવવા કામાંધને,
આલ્યા ગયા ગભરાઈને આવે ભરોસો આપને ?”

“આવે નહિ વિશ્વાસ જાણી કાંઈ પણ ખોલી નહી,
ગૃહ-એમ સ્વામીનાથ ! મ્હેં આ જીભથી ખોલી નહી.”
કલ્પિત કથા આ સાંભળી ભર્તૃહરિ શુંચવઈ ગયો,
“જાગૃત અગર છું ઉંઘમાં હું ?” એજ પ્રાન્તિમાં પડ્યો.

* * (સ્વગત) * *

“દાનત જગાડી વિક્રમે ! વિશ્વેશ ! હું શું સાંભળું ?
સાકર ટળી સોમલ બન્યું સત્યાંશ એમાં શું ખરું ?
અવનીશ ! અક્કલ આજ મ્હારી કામ કંઈ કરતી નથી,
આ સત્ય છે કે સ્વપ્ન છે ? સમજણ કશી પડતી નથી.”

“ના, ના, બને નહિ વાત ! માન્યામાં કદી આવે નહી,
રે ! નિષ્કલંકીત સૂર્યમાં શંકા કરો ! ફાવે નહી,
વિક્રમ વિશુષ્ટ દૃઢ્ય તણે અવકૃત્ય આવું ના કરે,
બુકી હશે શું પિંગળા ? એમાં કયું સાચું અરે !”

“પણ નહિ ! વહે ખોટું ચઢાવે આજ એને ઝેર શું ?
આરોપ શાને એ મૂકે વિક્રમથી એને પેર શું ?
હું જોઉં છું બાબી-દિયર એકેકને ચાહે બહુ,
માતા ગણે જ્યાં પિંગળાને ત્યાં હું એને શું કહું ?”

* * (પ્રકટ.) * *

“આ વાત ત્હારી લેશ મ્હારી ધ્યાનમાં આવે નહિ.
જોયું હશે ત્હેં સ્વપ્ન ! જે ભણકાર મેં લાવે નહિ,
માની શકાયે કેમ ? છે વિશ્વાસ વિક્રમનો મ્હને,
કહિ તું ચળે પણ એ ચળે એ તો કદાપી ના બને.”

‘તુજથી વધુ ંહાલી! મહને એના ઉપર વિશ્વાસ છે,
તું માન કે નહિ માન પણ આ સ્વમનો આજ્ઞાસ છે.”
‘જેથું? હતી હું જાણતી કે કોઈ આ માને નહી,
જુદી પડી કે’વા જતાં જરીએ ધરી કાને નહી.”

‘અખળા હું મુઠ અજાગણી! જે વાત મહેં તમને કહી,
ધિક્કાર મ્હારી જાતને કે વાત પેટે ના રહી.
જુદી ઠરી હું હાય! આ જીવન હવે ધરવું નથી,
વિશ્વાસ ઊઠ્યો ખોળીયું ંહાલું હવે કરવું નથી.”

‘માને પતિ ના પોતિકા ત્યાં લોક તો કયાંથી પછી ?
જુદી ઠરાવો આપ જ્યાં રાખે બિજા બાકી કદી ?
ધર્મો થયાં સાથે રહ્યાં વિશ્વાસ તોયે ના પડ્યો,
તું અર્થ ? અણુવિશ્વાસિનીનો *હે’ રહ્યો ના રહ્યો.”

ગંગી ખરાવે આંસુડા ધિક્કાર દેતી જાતને,
માફી ન રાખ્યું કોઈ પણ સાચી ઠરાવા વાતને.
મા આંસુડાથી ભૂપ લોળો લોળવઇ રહેજે ગયો,
વિક્રમ ઉપર નિજ દીલમાં શંકા ફરી આણી રહ્યો.

નોંધ:- (૪૮) પ્રથમ પંચન-શર, આંસુડાં દ્વિતિય, તૃતિય સોગન,
દ્વિગ્બિજથી ત્રણ શબ્દ આ! સ્ત્રીને દોષા ભગવન !

*હેહ=શરીર. ૧ આંખના અટક્યાળા, આંસુ અને સોગન એમ ત્રણ
ત્યવન્તા હથીયારો ભગવાને સ્ત્રીઓને બધ્યાં છે.

“સોગન તમારા નાથ ! જોડી વાત જો આ હોય તો, આથી વધુ શું જોઈએ તમને પ્રતિતિ કાન્ત કેા ?”
ગદ્ ગદ્ સ્વરે રડતી નિહાળી રાજવીએ રાણીને,
પિગળ્યું હૃદય જોડી કરી વિશ્વાસ અંતે આણીને.

ચાંપી હૃદય સરસી અને આંસુ રૂમાલે લૂછ્યાં,
જૂલે લલા ! સ્ત્રી-ચરિતથી ! તો ભરથરી લેખે કયા ?
“રડતી રહે પ્રાણેશ્વરી ! હમણાંજ આ....હું જાઉં છું,
“શું સત્ય છે ?” એ વાતની સત્વર તપાસ કરાવું છું.”

“એવી ઉતાવળ શું પ્રભુ ? બોલ્યા વિષે નહીં કાયદો,
‘થયું નહિ થયું થાતું નથી, કિરતારનો એ કાયદો.
ઘર ફૂટતાં ઘર જાય કાંઈ એમને કે’શે નહીં,
મન મેહોટું રાખી વાંક નહાનો લક્ષમાં લેશે નહીં.”

બહુ બોલી ડાહ્યાં બોલ શંકા હૃદયમાં સજ્જડ કરી,
વિક્રમ ઉપર બહુ બહાલ છે નહિ દ્વેષ જાણે કંઈ જરી !
પ્રેમાંધ રાજા ક્રોધમાં એ મહેલને ત્યાગી ગયો,
ને આ પ્રસંગ અપૂર્ણ આ ઘટના તણે અહીંથી રહ્યો.

* * * *

બુજાગી:—(૧૨) ગયો બૂપ બહેમી બની મહેલથી જ્યાં,
છૂટ્યો કૈદથી કૈદી કામાંધ એ ત્યાં.
રજા માગી છે ઘેર જ્યારે જવાની,
ખૂલી જીભ ત્યારે પછી પિંગળાની.

માલિની:- (૧૫) “નિજ પતિ નૃપને શા...દોંગ માંડી મનાવ્યો ?
ફસવો સ્ત્રી-ચરિતે હા...બે ઘડીમાં બનાવ્યો,
નડતર રૂપ કાંટો...મૂળથી સાફ કીધો,”
અમરકુળ દીધું ને...ગુણ સગ્ગવી દીધો.

ઉપનતિ:- (૧૧) આરોગી થાને...અવિનાશી બહાલા !
જે જે ! ન કે'શો...કદી કોઇને આ.
બહાલું મૂને છે...નહી કો (ઇ) તમેથી,
નીલાવળે આ...પ્રીતડી (કરી) અમેથી.

[હરિગીત.]

લઇને અમરકુળ મૂઢ એવો અશ્વપાલ ગૃહે ગયો,
જઇ ભેટ ધરવું બહાલીને એવો તરંગ ઉરે થયો.
ઉજ્જયિનીમાં વારાંગના પ્રખ્યાત નામ કેલાવતી,
હરમેશ જ્યાં આ અશ્વપાલકની સવારી આવતી.

આપ્યું અમરકુળ હેતથી જઇ અશ્વપાલે ત્યાં અરે !
“લલકાર એવી ચીજ કે અમૃત જેમાંથી ઝરે”
જેભાન હાડમાં બની પ્યાલી ઉપર પ્યાલી ભરે,
“અમૃત અહાહા આ !” કહી તે કંઠમાં ખાલી કરે.

મન-અશ્વપાલ મનાવવા સંગીત છોડ્યું સુન્દરી,
ગંગા ન જાણે ઝગનથી મહાદેવને મસ્તક સરી !
સંગીતને ઝોલે અહા ! અત્યંત ઝોલાવી રહી,
ડાલે મણીધર મોરલીમાં તેમ ડાલાવી રહી.

[ગચ્છ:—ગરીબોપે દયા રખો...રાહ.]

ગરીબી હાથ ને આલે...ન મદ મહાદાદમાં મહાલે,
 પ્રભુને ઓળખી ચાલે...અમીશ હો તો એવા હો !
 નિયમ પરમેશના પાળે...(જે) મળે એમાંજ મન વાળે.
 સુખી સાદું જીવન ગાળે...ગરીબો હો તો એવા હો !
 પ્રભુના નામ પર પ્યારી...કરે કુરબાન શ્રી (લક્ષ્મી) સારી,
 છતાંયે હાથ સંસારી...ફકીરો હો તો એવા હો !
 પ્રભુને પ્રેમથી પાળે...નીતિ ને ન્યાય સંભાળે,
 છતાં સાધુ-જીવન ગાળે...ભૂપાળો હો તો એવા હો !
 સીતમ સતૌષથી સાંખે...મુખે અપશબ્દ ના ભાંખે,
 ભરોસો રામ પર રાખે...બિખારી હો તો એવા હો !
 કંઈલાભય મુક્તિ કાંઈ...ભરે જે આંખમાં પાણી,
 સંખાવતની કરે લહાણી...દિલાવર હો તો એવા હો !

[હરિગીત.]

એ અશ્વપાલ ગયો પછી વેશ્યા મને વિચારતી,
 “જે ચીજ દુર્લભ દેવને આરોગવા લલચાવતી.
 આવી અનાયાસે અહા ! તે આજ મહારા હાથમાં,
 ચરણે ધરૂં જઈ ભેટ આ ! સખર્મિ માલવનાથના.”
 “આરોગી જ્ઞાને અમર થઈ ! શું આજ જીવન જાળવું ?
 કોણ કયું છે પાપ ? કે જીવી વિશીષ વધારવું ?
 આ જીવગી પાપી હવે લંબાવવી મહારે નથી,
 આ ભૂમિને દુષ્ટત્યથી વધુ મારવી ભારે નથી.”

“રાજા અમર થઇને પ્રીતે માલવ—પ્રભને પાળશે,
લાખો નિરાશ્રિત રંકના નિર્ધનપણને ટાળશે.”
આવા વિચારે ફળ લઇ શૃંગારસભજ બણીકણી,
રાજેન્દ્રને ગઇ અર્પવા દરબારભુવનની બણી.

*   *   *   *   *
આ વાત છોડી વાંચીએ ભતૃંહારએ શું કયું ?
જે કાજ ફેંકયું તીર રાણીએ સયું કે ના સયું.
આવી ઉભો વિક્રમ વડીલ બંધુ કને તેડાવતાં,
“આજા શી મ્હોટા ભાઈની ?” કરજોડી બોલ્યો આવતાં.
આંખો અરેરે ! લાલ રાજા ભરથરીની ત્યાં થઇ,
જે લાગણી મનમાં હતી મ્હેલાં હવે તે ના રહી.
“વિક્રમ ! કહે તું કાલ રાતે કયાં ગયો’તો સત્ય એ,
બાણું છ હું નાહક ન હેતો સ્થાન મુખ અસત્યને.”
અવલોકી મુખમુદ્રા અચાનક બ્રહ્મ વિક્રમને : પડ્યો,
‘શા માટે પૂછ્યો પ્રશ્ન આ ?’ તરેંવિતરેં એ ચંદ્યો.
જે જે ઝવેરી બ્રહ્મના ચરમા ચઢાવીને જીએ,
તે કાચ દેખે સાચને...કોહીનૂરે કીમતી ખુએ.
ફિકકો પડેલાં જોઇને શંકા સખજ થઇ છે મને,
“ફાંફાં શું મારે નીચ ? પૂરે જોળખ્યો છે મ્હેં ત્હને.
કે’ જોઈ કાલે પિંજળાને મ્હેલ શા માટે ગયો ?
માથે છું મ્હોટો ભાઈ હું” તેનો વિચારે ના થયો ?”

“કૂદ્રુષ્ટિ ભાભી પર કરી ! આંખો ફૂટી ગઈ કેમ ના,
જીલ્લા ન કેમ કપાઈ ગઈ ? ઉચ્ચાર કરતા પ્રેમના.”
અણચિંતવ્યો આરોપ વિક્રમ સાંભળી રથંબી ગયો,
સમજ્યો નહિ નાટક બધો શો લેકનો ભજવઈ રહ્યો.

બહુ ઝાળ ઉઠી અંતરે હિંમત કરી બોલ્યો પછી,
“ઓ ભાઈ ! મ્હોટાભાઈ ! શુદ્ધિ આપને શું કેં નથી ?
કોને કહો ? ને શું કહો ? એ વાતનું કેં ભાન ના !
શું વાત ? પાચો વાતનો ? શાના બધા તોફાન આ !”

“સમજ્યો નિશામાં હું નથી સંપૂર્ણ મુજને ભાન છે,
છે લોટ નહિ આ ભરથરી બોલું છું શું તે ધ્યાન છે.
મુજને ઉડાવે આમ અણબાણ્યો બની શા ફેલ છે ?
ગંભીર ન્યાય-વિષય રહ્યો નહિ બાળકોના ખેલ છે.”

“પાપી પ્રપંચી નીચ તહેં વિશ્વાસઘાત મહા કર્યો,
અવળું સુઝરું બુદ્ધિ બળી ગઈ છેક દી તહારો કર્યો.”
“ઓ ભાઈ ! બંધ કરો તમારું બોલવું સાચું કહું,
આગળ હવે નહિ સાંભળું ! મ્હોટા ગણી સાંખી રહું.”

“જોયા અગર જાણ્યા વિના ! અન્યાય મુજને થાય છે,
આ એકતરફી વહેમ ! ચોખ્ખો પક્ષપાત કરાય છે.
શું ન્યાયનો નિર્માળ ઝરો વહેતો બધો સૂકાય છે ?
સદ્ધર્મ નીતિ ન્યાય સહુ તમને તણને જાય છે !”

“કંકુ તમારી કીકીએ ઠાજળ અરે ! દેખાય છે,
પારસમણી પાસે પડ્યો પત્થર છતાં પેખાય છે.
સઘળા જુએ જે સુર્ય તે તમનેજ *સોમ જણાય છે,
થંકા મહને તો આપના + અસ્તિત્વમાં પણ થાય છે.”

“જેલાં ગુહને સાબીત કરો સાક્ષી પુરાવા કેટલા ?
આરોપી શું કે’ છે જરા તેનુંય સાંભળવું બલા !
ઠાંઈ ચઢાવે ત્યમ ચઢી સાહસ કદી કરવું નહી,
પૂરી તપાસ કયા વિના પગલું કદી ભરવું નહી.”

“વાદી પ્રતિવાદી તણું કે’વું બરાબર સાંભળો,
દિલદી કરો દુર બહેમ ! એ નરને બનાવે આંધળો.”

“બહાના જવા દે એ બધા કૈં કાન પર ધરવું નથી,
બાપણ નીતિનું ભરથરીને ત્હાડું સાંભળવું નથી.”

“કર કાળું જા....બંધુ ગણીને જીવતો છોડું ત્હને,
બસ આ પળે ને આ ક્ષણે તું ત્યાગ મહારા રાજ્યને.
આ ભરથરીના રાજ્યની અંદર કદી રે’તો નહી,
જીવે મરે તુજ બાઈ મહોટો એ ખબર લેતો નહી.”

“ન્હોતી ખબર વિક્રમ મહને કે હાથ ! તું આવો હથે !
હા ! બાઈ થઈને મ્હાડ સગા બાઈનું ઘર ઘાલશે !
વિદ્યા અને વિશ્વાસ પર અફસોસ ! પાણી ફેરબું,”
“ખોટું તઠન ઓ બાઈ ! તમને ઠાંઈએ આ ભેરબું.”

જ્યાં પેટ પાકયું પોતિકું પાટા પછી કયાં બાંધવા ?
 ને આભ ફાટયું ત્યાં પછી સાધન રહ્યાં કયાં સાંધવા ?
 સાખીતી શું માંગે વધુ જ્યાં પિંગળા પોતે કહે,
 બહુ બહુ કરો પણ કેટલા દિન પાપ તે ઢાકયું રહે ?”

વસંતતિલકા:—(૧૪) જ્યાં પિંગળા પતિત એ...પડયું નામ કાને,
 ત્યાં સાંભરી ! બની ગઈ...હતી વાત રાને.
 ચેત્યો ચતુર મનમાં...“જૂનું વૈર લીધું,
 આખાદ ‘જી-ચરિત શું ?’...સમજવી દીધું.

શિખરિણી:—(૧૭) જીઓના ફંદામાં...ધીર ! વીર ! નહિ કોઈ ફસાને,
 મુખે મીઠું બોલી...બહુ હસવશે એ ! ન હસાને.
 પતંગો એ પ્રેમી...રૂપ—દિપક દેખી ન ડસાને,
 ફના કીર્તિ—કાયા...કરવી ચઢો, ત્યાં તોજ ધસાને.

“હું ભઈ છું બ્રાતા ! હવે એ બોલ મ્હારા સાંભળો,
 કારણ ભવિષ્યે શું બનર ? પાછા મળો ચા ના મળો.
 હમણાં કહું તે સર્વ કડવું એ’ર જેવું લાગશે,
 પણ યાદ કરશે કોઈ દિન ઠોકર બરાબર વાગશે.”

“જે પ્રિયતમાના પ્રેમમાં આંખો ગઈ છે આપની,
 અદ્રશ્ય થઈ છે સમજ-શક્તિ પૂણ્યની ને પાપની.
 તે પિંગળા ! ખાલી ભરીને એ’ર તમને આપશે,
 જેને લગાડો (છા) છાતીએ તે તેજ ગરદન કાપશે.”

“હમણા નહિ માલમ પડે આંખો નહિ આ બિધડે,
પણુ જાન ત્યારે થાય કદદે મસ્તકે જ્યારે પડે.
ખત્તા સખત ખાશે પછી પાછળથી પસ્તાશે તમે,
દિન એક એવો આવશે આંખો ભરાશે જે સમ્રે.”

“હમણા નહિ સૂજે કંઈ અમૃત અગર એ ઝેર છે,
નહિ પ્રેમ ! ફાંસો મોહનો વિષમય વિનાશક દહેર છે.
દોષિત ગણીને હાલમાં બંધુ ! મહેને ધિક્કારશે,
પણુ વખત આવે ! ‘ભાઈ ! મહારા ભાઈ !’ કહી પોકારશે.”

“ચારિત્ર્ય ને વર્તન ઉપર છો ! હાલ થંકા આણુશે,
એકેક મહારા શબ્દની કિંમત સમય પર જાણુશે.
વૈરી હિતૈષી હું હતો ? કેવો ? તમે વિચારશે,
દિન એક શબ્દો આ બધા સંભારી આંસુ સારશે.”

“કેાની થઈ છે કામિની ? કે ભાઈ ! થાશે આપની,
એ યાદ રાખો ! જાળશે આખર ચિતા સંતાપની.
વિશ્વાસ વામાના વચન ને બહાલ પર કરતા નહિ,
કેઈ ભભાવે. એમ કાચા કાનમાં ભરતા નહી.”

“લ્યો જઈ છું, હું જઈ, મહોટા ભાઈ ! હા ! સંભારજો,
વિશ્વાસ પૂરો મૂકતાં પહેલાં બહુજ વિચારજો.
સેવા વિષે તૈયાર પડતાં ભીડ કેં ખોદાવજો,
છેવદ્ કહું છું “ભાઈ ! ભાભીથી હવે સંભાળજો.”

માલવભૂમિ માલવપતિ છોડી ઉભય વિક્રમ ગયો,
માયા-પ્રીતિ સંસારની તોડી અરણ્યે જઈ રહ્યો.
બીજે દિને ભર્તૃહરિ રણવાસમાં જ્યારે ગયો,
વિસ્તારીને વીતક પ્રસંગ સખેદ રાણીને કહ્યો.

કલ્પાંત કીધું રાણીએ નિજ ધૂર્તાને ઢાંકવા,
“ઘેલા પિયુ ! શા દેશપાર-હુકમ દિયરને આપવા ?”
આઘાત લાગ્યો હોય હૈયામાં ન શું ? ત્યમ બોલતી,
પૌકળ હૃદય-પડદા બહુ ડુસકાં ભરી ભરી બોલતી.

તવ ભરથરી બોલ્યો, જવા દે ! થઈ ગયું તે થઈ ગયું,
આરોગ્યું પેલું અમરકુળ કે એમનું એમજ રહ્યું ?”
“ભૂલાય એ તે કે ? તમે પણ નાથ ! શું ગાંડા થયા ?
હે દેવ ! આ દેવી તમારા ક્યારનાં એ ખૈ ગયાં.”

આ વાત આલે એટલામાં ઢાસી ત્યાં આવી રહી,
મહારાજ ! કા’વ્યું છે સચીવે બહારથી વન્દન કહી.
“વિક્રમ જતાં માલવ-પ્રજા આખીય ઉશ્કેરઈ ગઈ,
હો-હા થતાં હડતાળ પાડીને પછાડી જઈ રહી.”

“સરદાર ને સેનાપતિ પણ ખૂદ ઇચ્છે છે રજા,
એવો ગુહનો શુ ભાઈનો ગંભીર ? જે આવી સજા !”
અમકયો અચાનક ભરથરી બોલ્યો ફરી ઢાસી પ્રતિ,
“જા જઈ કહે દરબારમાં હમણાં પધારે ભૂપતિ.”

ઉત્તર કહાવી પિંગળાનો મહેલ નૃપ છોડી ગયો,
જંભીર મહેરે શોકથી દરબારમાં આવી રહ્યો.
બોલ્યો પછી “સમજી પ્રભજન છે ! છતાં આ શું કરે ?
રાજા તમારે! ધર્મ ચૂકે બહેમ એવો કયાં ધરે ?

“અન્યાય મ્હારા હાથથી નહિ થાય તેમ નથી થયો,
વિક્રમ વગર વાંકે નથી મ્હાડું નગર છોડી ગયો.
આહો તમે, હું આહું હું, મ્હારો સગો એ ભાઈ છે,
ખણ ન્યાય પડેલો ને પછી સંબંધ સ્નેહ સગાઈ છે.”

“આ ન્યાયનું પદ્મું ન એમાં પક્ષપાત કરાય છે,
સઘળા સમાન પછી ભલે હો રંકે યા તો રાય એ.
જેની તરફ ડાંડી નમે તરફેણમાં તોળાય તે,
ઉચ્ચકાય જેનું ત્રાજવું તેનેજ શિક્ષા થાય છે.”

“મા બાપ ભાઈ બહેન સ્ત્રી સ્નેહી સગાંના બહાલને,
બાળુ મુકાયે ન્યાય એક ફોરથી કંગાલને.
પોતે કરેલાં કર્મ ભોગવવાં બધાં બંધાયલાં,
છે દોષ એના દૈવનો ભાલે લખેલું થાય હા !”

“જે જે સમય નિર્માણ જે તે તે સમય તે થઈ રહે,
વાંકી વિધાતા કેાઈ એમાં શું કરે ? કેાને કહે ?”
મોંઘમ વલીને ભરથરીએ સર્વને સમજાવીયાં,
“માથું ભમે મ્હાડું” કહી નિજ મહેલ ભૂપ પધારીયાં.

આ વાતને વીતિ ગયાં છે એ દિવસ આજે અહા !
 સિંહાસને દર્શન થતાં માલવપતિ મહારાજના.
 દરબારમાં ચર્ચા રસીલી “પ્રેમ” પર ચાલી રહી,
 ત્યાં તો કલાવન્તી^૧ અમરકુળ સાથે ત્યાં હાજર થઈ.
 વારાંગનાએ ઝૂકીને કુળ ભૂષને ચરણે ધર્યું,
 પાછા જવાને એક પગલું પણ ન જ્યાં પૂરું ભર્યું.
 ત્યાં તો “સખૂર” ધ્વનિ તરત કાને કલાવર્તીને પડ્યો,
 “કેણે ત્હને આ કુળ દીધું ?” ભતૂંદરિ પૂછી રહ્યો.
 “મહારાજ ! યોગીએ દીધું” “રે’નાર કયાંના ઋષિ ?
 મળવું મ્હને કે મેળવી એવી ઉરે ઇચ્છા વસી.”
 “ચાલ્યા ગયા એતો પ્રભુ !” “ત્હારે ગૃહે કેમ આવીયા ?
 વૈરાગીએ વેશ્યા-ભુવન શું જોઈને શોભાવીયાં ?”
 ઝાંખી થડી વારાંગના વાણી બધી તૂટી રહી,
 આ અટપટા પ્રશ્ને કરી બુદ્ધિ બધી ખૂટી ગઈ.
 સમશેર કાઠી રાજવીએ રક્ત નેત્રોથી કહ્યું,
 “જાણું છું હું આ પાપ ત્હારું તે નથી ઠાંકયું રહ્યું.”
 “તરવારથી ટુકડા કરેં....જીવું વહી જો ભામીની,
 સાચું કહી કે અમરકુળ કયાંથી મળ્યું આ કામિની ?”
 “આપ્યું તમારા અશ્વપાલે કાલ આવીને મ્હને,
 નિર્દોષ છું રાજેન્દ્ર હું જાણું વધુ ના વાત એ.”

---

૧. વેશ્યા અમરકુળનું શું કરવું ? એનો બરાબર વિચાર કર્યા પછી
 અતે એ દિવસ રહીને એ દરબારમાં લાવી હતી.

❀ લાલનો એકો. ❀

સચિત્ર] —: ડિટેક્ટીવ વાર્તા :— [તૈયાર છે.

પ્રકાશક:—શ્રી. પ્રાણીલાલ જીવણદાસ બુકસેલર.

શ્રી "પ્રાણીજીવન પ્રસ્તાવના" દ્વારા રજા—સુરેશ.

સુંદરલાલ વારાંગના ત્રિલાસીને ત્યાં

[વધુ માટે વાંચો પૃષ્ઠ ૫૭.]

પ્રયોજક:—] મૂલ્ય માત્ર આઠ આના. ["પુષ્પ."

ચોકટનો એકકો.

[સચિત્ર.]

—: હિંદી વાર્તા. :—

[તૈયાર છે.]

શ્રી પ્રાણજીવન પુસ્તકાલય દ્વારા રોડ-નું.

પરિ રાજકીય કાર્યકર્તાઓ માટે

પ્રયોજક:-]

મુલ્ય આર આના.

["પુષ્પ."]

“લાગ્યું મ્હને અઘટિત થઈ વારાંગના આરોગવું,
લાવી તમોને ભેટ ધરવા એટલું જાણું છું.”
આજ્ઞા થતાં નૃપની અનુચર એક ઘોડારે ગયો,
ક્ષણમાં સભામાં રાયસન્મુખ અશ્વપાલ ઉભો રહ્યો.

“સાચું કહે પાછું ! તહુને આ અમરકુળ ક્યાંથી મળ્યું ?
જો રહેજ પણ જીવું વધો તો જાણજે આવી બન્યું,”
વારાંગનાને જોઈને મહુ હોમ્મ-કોમ્મ ઉડી ગયા,
મહોડું થયું છ દયામણું ને ટાંટીયા ધૂળ રહ્યા.

છૂટે શરીરે ધામ ભયથી ગાત્ર સર્વ ગળી રહ્યાં,
લોચા જીભે બહુ બોલવા ઇચ્છા છતાંય વળી રહ્યાં.
‘મ..મ..મ..મ..મ..મ..મહારાજ! કો..કો..કોઈએ આપ્યું હતું,’
“બસ ચૂપ ! કોઈ તે કહે એ કોણ દેનારું હતું?”

આજ્ઞા કરી પાસે ઉભેલા દાસને ફટકાવવા.
જ્યાં માર માંડયો મારવા ત્યાં વાર શી રે’ માનવા ?
“પિ..પિ..પિંગળા” બોલ્યો અને રાજેન્દ્ર મૂંછિત થઈ બયો,
ઉપચાર કીધાં અવનવાં ત્યારે ફરી સાવધ થયો.

હૈયું ભરાયું ભાગ આછો આંખનો ભીનો થયો,
શબ્દો પડયાં સાચા હવે નિજ ભાઈ વિક્રમ સાંભળ્યો.
તો પણ તજ હિંમત ન રાયે પ્રક્ષ પાપીને કયો,
“તહારો અને એનો સમાગમ કેમ ? ક્યાં ? ક્યારે થયો?”

વસંતતિલકા;-(૧૪) મહારો ગુહનો નથી ખરેખર અન્નદાતા !

હું નિરપરાધીન છું દોષિત રાજમાતા.
કામે દઇ કર નયન ઢાંકી દીધા'તા,
ક્યાંથી સુજે સવળું જ્યાં અવળી વિધાતા.

* * * *

માખાપ ! હું ગરીબ સેવક દીન પ્રાણી,
આ માર્ગ-દર્શક મહુને અપવિત્ર રાણી.
ખક્ષો પ્રભુ ! જીવનદાન બધું કબૂલું,
આપો ક્ષમા જીવનમાં ન હવે હું ભૂલું.

આખું વચન જ્યાં ભૂપતિએ અશ્રવણે સૌ કહ્યું,
જે સાંભળીને ભરથરીતું હાથ હેંચું ના રહ્યું.
“સંબંધ આડો રાણીને મહારાજ ! મહારી સાથમાં,
જેને લઇ આખું અમરકુળ આ પ્રભુ ! મમ હાથમાં.”

“વિક્રમ અમારા પ્રેમમાં વચ્ચે પ્રભુ નડતા હતા,
‘આ વાત જાણી જાય તો !’ દીલે અમે ડરતા હતા.
આરોપ અણુઘટતો મૂકી તમને કહ્યું : કાઢી મૂક્યા.”
ઈતિહાસ આવો સાંભળી ભર્તૃહરિ બોલી ઉઠ્યાં.

“જા....જા....જવા દઉં જીવતો આ રાજમાં રેંતો નહી,
જો પ્રાણની પરવા કરે તો નામ પણ લેતો નહી.”
છોડી દીધી વારાંગનાને ભૂપ મહેલ પ્રતિ વળ્યો,
હસ્તેશની માફક જઇને પિંગળાને એ મળ્યો.

* * * *

“ઠાલી મહને એ સાંભર્યું ખોટું લગાડીશ ના જરી,
પેલું અમરફળ ખાધું એનો સ્વાદ કંઈ કે’ તો ખરી?”
“સાકર સમો શું પૂછવું....મહારાજ ! એમાં તે વળી ?
એવી નજીવી વાતમાં શંકા ધરો છો શું બળી ?”

“શંકા નથી પણ સત્ય છે સાચું કહી દે સુંદરી !
કંઈ રે’મ દઢિ હું ન દેખાડીશ પાછળથી જરી.”
“વિશ્વાસ મહારો શું નથી ? લ્યો તમ ગળે મમ હાથ છે,
ખાધું ન મહેં જો હોય તો સોગન તમારા નાથ છે.”

સમ ખાઈ ખોટાં પિંગળા કર કંઠ—મુકવા જ્યાં ગઈ,
એ આંખ રાતી ચોળ રાજ ભરથરીની ત્યાં થઈ.
તરછોડી નાખ્યા હાથ છોડ્યું અમરફળ રૂમાલથી,
“ખાધું પછી આ તેજ ! મહારી પાસ આવ્યું કયાં થકી ?”

જેતાં અમરફળ પિંગળા ઝાંખી પડી....સ્થંભી ગઈ,
પણ કર્મ કાળું ઢાંકવા ખીજ પળે સાવધ થઈ.
“ઠાલા ! પ્રતિતિ જોઈએ તો આ પડેલી કટાર છે,
પૂછી જુઓ આ દાસીને પ્રત્યક્ષ એ જોનાર છે.”

દાસી પ્રતિ જોઈ મિંચી છે આંખ રાણીએ જરા,
પણ જીવ ઠાલો સર્વને કેને નહિ ? કહો તો ખરા ?
છૂટી પડી દાસી “મહને ક્યારે બતાવ્યું ખાઈજી ?
જાણું નહિ હું વાત....ખા....શું અમરફળ કે’વાયજી ?”

“હાં....રે ! અરે..હાં..હું..ભૂલી..તું તો ખરોખર નહિ હતી, મમ સ્નાન-જળ તૈયાર કરવા તે સમય તું ગઈ હતી.”

“ન્હાયા વિના શું ખાધું તો?” “ના ના ખજ્યું બૂલી ગઈ, એ તો ગઈ’તી યાદ આવ્યું, ક્યાં ? ખરાખર....હાં....નહિ”

પોતાની મેળે પિંગળા પોતે જુઓ પોટી પડી, જુહું ન જન્મારો ટકે બહુ બહુ ટકે તો બે ઘડી. “શાનો વિચાર કરે ? સકળ કાયા અરે ! કયમ કંપતી ? વાચા તૂટે છે બોલતાં ઠેકાણું વદવામાં નથી.”

“ના....ના....અમરકુળ નાથ ! આવાં તો હજારોયે હશે, કાલે વળી કે લાવશે (એમ) ક્યાં બહેમ કરવા કાવશે ! બહાલા ! તમારા વિષ્ણુ મુકને સહુ ભાઈ બાપ સમાન છે, આઠે પ્રહર અંતર વિષે કેવળ તમારું ધ્યાન છે.”

“કમળત દુષ્ટા પાપિણી ! કર બંધ તહારું બોલવું, આગળ વધુ અટકાવ તહારું નીચ મહોડું બોલવું. પકડાઈ ચૂક્યું પાપ ઢાંક્યું એ ન ઢાંકશે હવે, તુજ બોલની કિંમત ન કોડી એક અંકારો હવે.”

“બુજથી અરે ! એ નીચ એવો અન્ધપાલ વધુ ગણ્યો, અકસોસ ! સઘળું હું ભણ્યો પણ સ્ત્રી-ચરિત્ર નહીં ભણ્યો. પૂરો ભરાઈ કુંભ તહારા પાપનો કૂટી ગયો, એ કામ તું કોઠાર મહારી કીર્તિનો લૂટી ગયો.”

“એવું કયું છે કામ કે દરિયે પડી ડૂબી મરે,
ભારે મરે છે પૃથ્વી ભાર મરી તમે ઓછો કરો.
પારસમણી ધાર્યા હોતો નહોતી ખબર પથર હશે,
ક્યાંથી ખબર આ સ્નેહ સત્યાનાશમાં પલટ્ય જશે.”

“ધિકાર તહારી માતને.....ધિકાર તહારા તાતને,
ધિકાર તહારી જાતને.....ધિકાર તહારા નાથને.
ધિકાર આ કૂ-વાતને.....ધિકાર તહારા સાથને,
ધિકાર તહારી ભાતને.....ધિકાર તુજ સંગાથને.”

“ઓ ! ઓ ! કલંકિત કામિની ! તહે કમળમુખ કાળું કયું,
આજે ઉલયના ફૂળમાં કાંમાધ ! અજવાળું કયું.
ઝાળ્યું પિતાના નામને લજવી જનેતા ફૂળને,
જા.....જા.....જતી રે’..ફર...થા.....તુજ બાળ કાળા મુખને.”

“પથર પડી જનની-જઠરમાં....ફૂળમાં અંગાર છે,
હોળી જગાવી હાય ! હૈયામાં તહે ધિકાર છે.
રે ! ભાઈ જેવો ભાઈ વિક્રમ ! તહે કઠાવ્યો ફર હા !
નિર્દોષ ને દોષિત ઠરાવ્યો નાર ઓછી ફર ના.”

“વીરો ગયો સંગાથથી શોધ્યાં છતાં વળશે નહી,
હીરો ગુમાવ્યો હાથથી મોંઘો હવે મળશે નહિ.
તહે જાળ નાખી મોહની પ્રેમાંધ ને પાગલ કર્યો,
પણ આજ આંખો ખોલવાને ઇશ્વરે દીવો ધર્યો.”

“જ્યાં જ્યાં નજર નાખું ભર્યો ત્યાં પાપનો ભંડાર છે,
કેના સગાંબહાલાં વિચારો નાર ને ભરથાર છે ?
સાચા હૃદયનો રનેહ ના દેખાવનો સૌ ખ્યાર છે,
નવનિત નથી સંસારમાં...નિઃસાર માયાગાર છે.”

“વિશ્વાસ વામાના વચન ને બહાલ પર કરશો નહીં,
પ્રેમાંધ થૈ પૂરી પરીક્ષા વિષુ પગ ભરશો નહીં.
અમૃતમય ઉપર થકી અંદર હુળાહુળ ઝેર છે,
કાંચન અને કાન્તા ઉભયમાં કામ-વિપની દહેર છે.”

“લીસી સપાટી પ્રેમના રસ્તા તણી છે જાણજો,
તપસી ગયા લપસી તમે (સૌ) પણ ચાલતાં સંભાળજો.
આ છન્દગી ઝેરો બનાવે મૂળ આંખો માનજો,
સૌન્દર્ય પર દોડી જતી સંયમ વિષે એ રાખજો”

“સંસારમાં રે'વું નથી સંન્યાસ સેવું સર્વથા,
સાચી મઝા' આ પ્રેમની એ પ્રેમની ચાખું મઝા.”
પોશાક સર્વ ઉતારીને ભગવાં તને રાચે ધર્યાં,
અંગે ભભૂત લગાવીને વનમાં જવા પગલાં ભર્યાં.

ત્યાં તો પછાડી પિંગળા દોડી અને ચરણે પડી,
ભીના કીધાં પગ રાચના કંથા ગ્રહી ભગવી રડી.
“દુર્ભાગિની યાચે દયા અપરાધિની હું નાથ છું,
સ્તૂત્યા મદનમાં ભલભલાં તો કેાણુ અબળા જાત હું ?”

“આ વાર જાવા દ્યો” કહી પટરાણી પાલવ પાથરે,
“ભગવાન પણ પહેલી વખતની ભૂલ માફ પતિ ! કરે.”
પણ વેણુ આ અફળાઈ ભિંતે ને નિર્થક સૌ થયાં,
ભગવા ધર્યાં તે બસ ધર્યાં આજે ગયાં ! તે હા ગયાં.

રણુવાસમાં રાણી રહે....ત્રણસો અને સાઠે તણ,
દરબારમાં સંન્યાસી—વેશે ભરથરી આવ્યા પછી.
રોતાં સભાજન ને નગરજન રાયને વીંટી વળ્યાં,
રાજેન્દ્રને રોતાં કકળતાં સર્વ છેવટના મળ્યાં.

આજ્ઞા કરી રાજેન્દ્રએ શાણા સુમન્ત પ્રધાનને,
“વિક્રમ મળે ના ત્યાં સુધી દ્યો હાથ રાજ્ય—સુકાનને.
શોધી તમે એ વીરને વાકેફ કરજો (આ) વાતથી,
કે’જે કર્યો છે મૂકત મહોટા ભાઇએ અપરાધથી.”

“એ નિષ્કલંકિત વીરને આ રાજ્ય સ્નેહે સોંપજે,
કલ્યાણ હા ! કલ્યાણ હા ! કલ્યાણ સર્વેનું હજે.”

* રોતાં તણને * રાજવી જંગલ વિષે * આલ્યાં ગયાં,
ગુરુદેવ ગોરખનાથ ને મત્સ્યેન્દ્રના દર્શન થયાં.

“દિક્ષા મૂકે આપો પ્રભુ” કહી રાજવી ચરણે પડયાં,
હું કેણુ ? ક્યાંથી આવવું ?” વિસ્તારી હાલ બધા કહ્યા.
બોલ્યા ગુરુ મત્સ્યેન્દ્ર: “બેટા ! ખાત તેરી ઠીક હૈ,
લેકિન પીછે તુમ લૌટ જાઓ એહી મેરી શીખ હૈ.”

“યહ યોગકા અભ્યાસ ઐર સમાધિ જહોત કઠીન હૈ,
ખાના પિના ફલ-મૂલ-જલ યહ પહનવા કૌપીન હૈ.
ઉપખાસ લી કરને પડે અરૂ ખૈઠના તડકે શિલે,
દુઃખ હૈ ઇધર છોટે બડે ખાના મિલે કલી ના મિલે.”

“ઋષિરાજ ! વેહું સર્વ એ ચાહે પરીક્ષા તે કરો,
દિક્ષા પછી દેજો પ્રથમ સંશય તમારો જે હરો.”

“અચ્છા તલી જા કર પુકારો રાનીકો મૈયા તુમ્હી,
અરૂ માંગ કર લિક્ષા ઇધર આના પિછે ખૈઠે હમી.”

લઈ એક ચેલો સાથ યોગી-વેશમાં નૃપ એ ગયો,
જઈ પિંગળા-મહેલે પ્રથમ પોકાર “મૈયાનો” કર્યો.
ખેડી હતી એ ખારીએ નિજ નાથ જ્યાં રાણીએ,
નીચે પધારી દોડતી ઉભરાય આંખો પાણીએ.

❏ યોગેન્દ્ર ભર્તૃહરિઃ-ભિક્ષા દેને મૈયા પિંગળા. ❏

પિંગળાઃ-ધિક્કરુ યુવા ધિક્કરુ મૂજને...ધિક્કરુ! કામવિકરણ,
જેણે રે! ભૂલાવી મ્હને સત્યથી...મૂઝી પાપ ત્રિચારણ.

ભેખ રે ! ઉતારો રાજ ભરથરી.

ક્ષમા રે ! કરો રાજ રંક હું...નારી અજ્ઞાન જાતણ,
સાથે રહોને સુધારો મ્હને...લજબ્યાં માતનેતાતણ-ભેખરે.

ભર્તૃહરિઃ-કંપટી પાપી રાણી પિંગળા...ખોસે આ શું વચનજ ?

રાજ રે તજ્યું ત્હારે કારણે...જો ત્રિચારીને મનજ-ભિક્ષા.

તું રે ખોટી, ખોટું રાજને...ખોટો સારો સંસારજ,
અલખ જગાવું વને એકલો...જેથી પામું ઉદ્ધારજ-ભિક્ષા.

પિંગળા:-રહો તો રાજજ રસોઘ કઈ...જમતા ન્નઓ સ્વામીનાથજ,
ક્ષીર રે નીપજવું ક્ષણ એકમાં...જમીએ આપણુ સાથજ-ભેખરે.
મદુલી રચાવું રંગ મહેલમાં...તે એકાન્ત આવાસજ,
ભાવે બળે ભગવાનને...સાથે ભોગ વિલાસજ-ભેખરે.

ભર્તૃહરિ:-મદુલી કેવી! નેકેવા મહેલ હા...ભોજનભોગવિલાસજ,
રામ મળે જો રંગ મહેલમાં...કોણ લે સંન્યાસજ-ભિક્ષા.
વાસી જંગલના જોગી અમે...ફરતા ફરતી વાસજ,
આજે અહીં ને કાલે ક્યાં વળી...નહિ ઠેકાણું ખાસજ-ભિક્ષા.

પિંગળા:-ભભૂતિ ચોળી ને ભગવા ધરું...કહો તો પ્રાણુધારજ,
જોગણુ રૂપે રે! સાથે ફરું...નવ તરછોડો નારજ ભેખરે.
ભગવા દેખી રાજ ભરથરી...દાવાનળ દિલ થાયજ.
મૈયા કહો ન મહારા કંથજ...લાગે અંગમાં દહાયજ ભેખરે.

ભર્તૃહરિ:-વધુ રે ખોલાવેશું મા પિંગળા...કીર્ધા કર્મ સંભારજ,
ભાઈરે! જેવા મહારા ભાઈને...કહાવ્યો દેશપારજ,
હવે રે રાજને મૈયા શું કરું?

સુરજ સમોરે! નિષ્કલંકીત...લધુ વિક્રમ વિરજ,
કાળું રે કલંક પાપી પિંગળા...મૂક્યું તહે ને તહે શિરજ-ભિક્ષા.

પિંગળા:-વાંકી રે વિધાતા મહેને ભૂલવી...લખ્યા લેખ લલાટજ,
આનું રે પ્રાયશ્ચિત હું રેશું કરું...માર્ગ આપો પૃથ્વી માતજ-ભેખરે.

ભર્તૃહરિ:-કર્મે લખેલું ત્યારે ભોગબો...કાને દષ્ટએ દોષજી,
કેશવ કરે તે સૌ સાઈં કરે...મન વાળીએ સંતોષજી-ભિક્ષા.

ધિંગળા:-ત્રણસો ને સાઠ નારી આપની...ખીજી માલવરાજજી,
એકને કારણ તેને નવ તજ્જે...પાપીધિંગળાને કાજજી-ભેખરે.

ભર્તૃહરિ:-નૌકા ઝીલેરે! રાણીપાણીમાં...સાત માનવ-મારજી,
વંધુ રે બેસે એક ને ખૂડે...લાગે વાર ન લગારજી.

દોષ રે! કાને તેમાં ધિંગળા ?

દેતી હોય તો ભિક્ષા દે મ્હને...નહિતો કડું ગૃહ ત્યાગજી,
ગુરૂજી ભરાશે રોષે માહરા...ચાલી જાય જમાતજી-ભિક્ષા.

મોહ છોડી દે મૈયા ધિંગળા...હવે કર મતસંગજી,
સગું રે! નથી કાષ્ટ કોઈનું...આ સંસાર પતંગજી-ભિક્ષા.

ગંગા તટે તે રાણી ઘર કરો...ન્હાઓનિરમળનિરજી,
પ્રેમને વાળો પ્રભુમાં બધો...ત્યાગો અમુદ્રખ ચીરજી-ભિક્ષા.
ભભૂતિ ચોળી ને ઝોળી ભેરવો...કરો કાયા-કલ્યાણજી,
ચિત્તને પરોવો પરમાત્મમાં...મજે મોક્ષ-નિર્વાણજી ભિક્ષા.
વિષનાં પ્યાલાં પીધાં પ્રીતિના...રાણી રહી સંસારજી,
હવે પી જુઓ રે પ્રભુ-પ્રેમના...અમીરસથી ઉદ્ધારજી-ભિક્ષા.

* * * * *

(ભર્તૃહરિ નાટકમાંથી નજીવા ફેરફાર સાથે.)

[હરિગીત]

ભિક્ષા લઈ રાજેન્દ્ર રાણી પિંમજાને મહેલથી,
ચાહ્યો બીજીને મહેલથી ભિક્ષા લઈ મુરઠેલથી.
જ્યાં મહેલ ચંદ્રકળા તણે યોગેન્દ્ર આવી હિલા રહ્યા,
“ભિક્ષા દિયો મૈયા” પુનઃ પોકાર એના એ થયા.

ભર્તૃહરિ:-.....ભિક્ષા દેને મૈયા યોગીને.

સાર રે ! જોયો નહિ સંસારમાં...ખોટા ખલકના ખેલજી,
મોહ-માયાના બધાં મહેલ આ...બંધનકર્તા ... જેલજી:
ચંદ્રકળા:- નાખે જીવોને મોહપાશમાં-ભિક્ષા,

પાણી રે ! ગ્રહણ રાય કર્યા પછી...દગો દેવો ન નાથજી,
હજી તો શૃંગાર, બાળા વેશમાં...લગન-કંકણ હાથજી-ભેખરે.
પગલું બધું મહેં નથી પ્રેમમાં...જોયો નહિ શું સંસારજી ?
છેક નમેરા થવું ના ઘટે...આંખે આંસુની ધારજી-ભેખરે.
પ્રેમનું પગથીડું નથી ચઢી...ત્યાં તો છોડી ન જવજી,
જન્મારો કેમ જશે બધો...દયાહીન ન થાવજી-ભેખરે.

ભર્તૃહરિ:-હું રે ! હવે યોગી અરણ્યનો...મૈયા બહેન બધી નારજી,
પાણી મહેં ગ્રહણ પ્રભુધી કર્યું...મુખે ઝૂ ઉચ્ચારજી-ભિક્ષા.
માયા રે ! સાચી નવ ગાન તું...ઝેરી સંસારી લ્હાણજી,
પ્રીતિ રે જમતની પિત્તળ ગણો...પ્રેમ પ્રભુનો પ્રમાણજી-ભિક્ષા.

સાથે રે રહ્યાં લલાટે લખ્યાં...પૂરો પૂર્વ-સંબંધ,
પંખા રે મેળા ઉડે ને મળે...કાયા કાચો છે પિંડજી-લિક્ષા.

(છવટે હારી રાણી ચંદ્રકળા લિક્ષા આપે છે. ત્યાંજ માતૃહીન
પુત્રી કૃષ્ણાકુમારી આવી પિતાને બાઝી પડે છે.)

કૃષ્ણા-બાપૂ ! થોભો. મહારી પણ આટલી લિક્ષા લેતા નવ.

(લોટ આપે છે.)

—: ગાયન :—

કૃષ્ણા:—પિતાજી ! આ કોપ તમે હો કર્યો ?

મેળી વેશ બાપુ ! શીદને ધર્યો ?

મરી ગઇ છે માત, વળી જાઓ તાત,

પિતા ઓથ કાતી છે ? ઓરમાન માત.

લાડવશે લાડ પછી મહને કોણ ?

પ્યારી પુત્રી ! આવો બા ! કહેશેજ કોણ ?

કુંવારી હું તો છું તમારી સુતા,

વરાવી હજી ક્યાં ? વિચારો પિતા.

અસાર સંસાર ! તમે છો આધાર,

પિતાજી જીવું સંભારી તમ પ્યાર.

નબાપી કરી બાપૂ ! જાશે નહી,

પિતા પાછળ નહિ જીવું હું તો સહી.

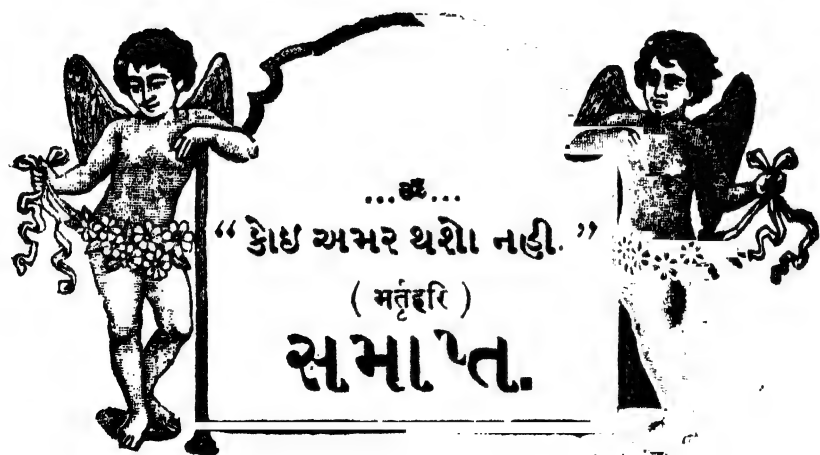
ભર્તૃહરિ:-બેટા કૃષ્ણા મ્હારી ન દીલગીર 'થા,
પ્યારી પુત્રી મહેલે...તું જા મ્હારી બા !
હવે કૃષ્ણા ! મુજને ન જાણુ ત્હારો બાપ,
જોગી જાણી હવે તું તજ દે વિજ્ઞાપ.
અશાન્વત આ દેહ અમંગળ અતિ,
તજ મોહ ભજજે તું ઉમયાપતિ.
એ છે મ્હારી શીખ સુતા દીલ આણુ,
ખીજ વાતો જગતની તું મિથ્યા પ્રમાણુ.

* * [ભર્તૃહરિ-નાટકમાંથી.] * *

(હરિગીત)

રડતી તજ કૃષ્ણા સુતા રાજેન્દ્ર એ આલ્યો ગયો,
માલવપતિ ભર્તૃહરી રાજા ટળી યોગી થયો.
વિધવા કરી માલવભૂમિ સૌભાગ્ય-સ્વામી એ ગયો,
રે ! માળવાના ભાગ્યનો સૂર્યાસ્ત જાણે ના થયો !
દિક્ષા લઈ ગુરુદેવ પાસે રાજયોગી એ થયો,
ખાધું અમરકૃષ્ણ જે થકી અદાપિ એ જીવતો રહ્યો.
યોગેન્દ્રના સદ્ગોષ્ઠી સુધરી ગઈ એ પિંગળા,
સાધુ જીવન ગાળી પછી સ્વર્ગે સિધાવી પિંગળા.
વિક્રમ મળી આવ્યો સચીવે વાત તેને સૌ કહી,
જેણે (પછી) નીતિસર માળવાની રાજ્યગાદી ભોગવી.
રાજેન્દ્ર એ ભર્તૃહરિ ! યોગેન્દ્ર એ ભર્તૃહરિ !
ભોગી અગર યોગી વિરાગી રાગી શ્રી ભર્તૃહરિ !

શૃંગાર નીતિ ન્યાયના શતકો લખ્યાં ભતૃંહરિ,
 વૈરાગ્યનો અંતિમ શતક રચનાર પણ ભતૃંહરિ.
 કહેવાય છે આજે હજીયે અમર એ ભતૃંહરિ,
 વંદન નમન માલવપતિ યોગેન્દ્ર ! રાજા ભરથરી.
 કરજોડી કોટી વંદનો કિરતાર તું રચનાર છે,
 સર્વશ તું ! અલ્પજ્ઞ બાળક “પુષ્પ” તો હથિયાર છે.
 વંદન અનેકાનેક હો ! હે બ્રહ્મ-બાળા આપને,
 વંદન વિભુને ! વિશ્વને ! કંઠર્પને ! યોગેન્દ્રને !

સુરતની પ્રજામાં એકે અવાજે વખણાએલું

સસ્તામાં સસ્તું પુસ્તકાલય.

વિનાશીની વામા યાને શમરાજનો સર્વનાશ. (પૃષ્ઠ ૩૫૦)

(સુંદર ૬૨ ચિત્રો સાથે ગ્લેઝ કાચળ પાકું નોવેલ)... ૨-૦-૦

" " " " રક્ષ કાચળ... ૧-૮-૦

રાજ ભરથરી. (સુંદર ૧૨ ચિત્રો સાથે)... ૦-૮-૦

લાલનો એકેકો યાને વીર હુદાડ (ડિટેક્ટીવ સચિત્ર)... ૦-૮-૦

ચોકટનો એકેકો (ડિટેક્ટીવ સચિત્ર વાર્તા) ... ૦-૮-૦

અત્યાચારી અપ્સરા (ડિટેક્ટીવ સચિત્ર વાર્તા)... ૦-૮-૦

શયતાની સંસાર ... ૦-૮-૦

મોતીની માળા ... ૦-૮-૦

શયતાની લીલા ... ૦-૮-૦ જાદુ વાર્તા ... ૦-૮-૦

નવલક્ષા હીરજી (સાંસારીક સચિત્ર વાર્તા) ... ૦-૮-૦

સોનેરી જાળ (સચિત્ર ડિટેક્ટીવ વાર્તા) ... ૦-૮-૦

ખૂની કોણી ?... ૦-૮-૦

પૃથ્વીરાજ ચૌહાણ. (સચિત્ર ઐતિહાસીક) ... ૦-૮-૦

કુક્ષીનો એકેકો યાને જાદુ આયનો (ડિટેક્ટીવ સચિત્ર વાર્તા) ૦-૮-૦

પોલીસી પંખો (ડિટેક્ટીવ સચિત્ર વાર્તા) ... ૦-૧૨-૦

અચંકર ભામીની (ડિટેક્ટીવ સચિત્ર વાર્તા, ... ૦-૮-૦

આ સિવાય અમારે ત્યાંથી સુરત, અમદાવાદ, નડીઆદ, સુંબાર્ડ, વડોદરા તથા તમામ રથળોનાં કાચાં અને પાકાં અપ-ટુ-ડેટ ફેશનના તમામ જાતનાં પુસ્તકો ખેલદ સસ્તાં લાવે મળી શકશે. રકુલોને લગતાં તમામ જાતના જુના પુસ્તકો મળશે. વધુ માટે અમારું સુચીપત્ર મફત મંગાવી વાંચો.

૪૦ "શ્રી પ્રાણજીવન પુસ્તકાલય."

માલિક:-પ્રાણજીવન જીવજીવન યુકસેલર. ટાવર રોડ-સુરત.

સુરત બસનપુરી ભાગળ, લાજવાળી પોળમાં આવેલા શ્રી "અનાવિલ ખંડુ" પ્રાં, પ્રેક્ષમાં ગોવિન્દજી હાથાભાઈ નાથકે જાપી.

નોઈએ છે.   નોઈએ છે.

બહાર દેશાવર ખાતે અમારાં પુસ્તકો વેચવા માટે એજન્ટો વેપારીઓ માટે બરપુર કમીશન રાખેલું છે. એકવાર વ્યાપારી ભાવ મંગાવીને ખાત્રી કરો. અમારી પાસેથી તમામ જાતનાં નાનાં, મોટાં, કાચાં પુસ્તકોનાં પાકા પુસ્તકોના (સોનેરી નામવાળાં) લાયબ્રેરીની શોભા રૂપ, વાર્તાનાં નાટકનાં, રકુસોને લગતાં શાળાપયોગી પુસ્તકો બેહદ સસ્તાં ભાવે મળી શકશે.

ડા० પ્રાણુલાલ જીવણદાસ.

બુકસેલર એન્ડ પબ્લીશર

શ્રી પ્રાણુજીવન પુસ્તકાલય, ટાવર રોડ-સુરત.

જો તમારે કોઈ પણ જાતનાં પુસ્તકો ખરીદવાં અગર વેચવાનાં હોય તો જરૂર આ નામ તમારી ડાયરીમાં નોંધી રાખજો કે જ્યાં તમામ જાતનાં પુસ્તકો બેહદ સસ્તા ભાવે મળે છે તેમજ જુનાં પુસ્તકો વ્યાજખી ભાવેથી વેચાતાં દેવામાં પણ આવે છે. વધુ માટે અમારું મોટું સુચીપત્ર મંગાવી ખાત્રી કરો.

ડા० પ્રાણુલાલ જીવણદાસ.

શ્રી પ્રાણુજીવન પુસ્તકાલય, ટાવર રોડ-સુરત.

આવ્યું તમારા ધ્યાનમાં ?

- (૧) તમારે ઘેર અલ્યાસ પુરો કરીને નકામા થઇ ગએલાં નિશાળના જીનાં પુસ્તકો અગર કોઈપણ જાતનાં પુસ્તકો ગમે તે ભાષાના નવા તેમજ જીનાં પુસ્તકો વ્યાજબી ભાવે વેચાતાં આપવા હોય તો !
- (૨) તમારે ઘેર ખાસ અલ્યાસને માટે અગર તો ગામડાની કે શહેરની નિશાળે ચાલતા ભણવાના નવા અથવા જીનાં (સેકન્ડ હેન્ડ) પુસ્તકો ખેડફ સસ્તા ભાવે ખરીદવા હોય તો !
- (૩) જો તમારે ગુજરાતી, હિંદી, મરાઠી, ફ્રેન્ચ, અંગ્રેજી યા સંસ્કૃત ભાષામાં નહાના યા મોટા કોઈપણ જાતના પુસ્તકો વેચાતાં અગર ભોડેથી ધાંચવાને જોઈતા હોય તો !
- (૪) તમારાં તુટેલાં ફાટેલાં અને બગડેલાં પુસ્તકો અપ-ટુ-ડેટ રીતે બંધાવી નવાં જવાં કરવા હોય તો !
- (૫) જો તમારે તાર, અરજી, નોટીસ, મનિઓર્ડર વી. પી. અગર કોઈપણ જાતનાં અંગ્રેજી પત્ર વ્યવહારનાં કામ કરાવવાં હોય તો !

માત્ર એકવાર સુભાકાત લઇ ખાતરી કરો

“ શ્રી પ્રાણજીવન પુસ્તકાલય ”

પ્રો. ડા. પ્રાણલાલ જીવજીવસ બુકસેલર-સુરત.

તા. કુ:-તમારા લોઢખંધી જીના પુસ્તકો (લાયબ્રેરીઆ સુદ્ધાં) લેવા અમારી સવડે તમારે ઘેર અગર ગામ પણ આવી શકીશું તેમજ એક કાગળ લખવાથી બહારગામ વી. પી. બુકપોસ્ટથી પણ પુસ્તકો મોકલી આપીશું. સુચીપત્ર મોકલ મંગાવો.

પ્રો. ડા. પ્રાણલાલ જીવજીવસ બુકસેલર સુરત.

હવે એ વાતથી કોણ અજાણ્યું છે ?

અમારા તરફથી બહાર પડેલી ડિટેક્ટીવ નવલકથાઓમાં
ખેલ-હેલી પોતાની નવીન શૈલી માટે ખેલો નંબર
ધરાવતી છુપી પોલીસની બાતો

ખૂની કોણ ?

ચાર ચાર આવૃત્તિઓ ખલાસ થઇ જતાં પાંચમીવાર બહાર પડી ચુકી છે.

હવે કેવાનું થું હોય ?

એમાં પૂછવાનું થું હોય ?

કોણ એ નામથી અજાણ્યું છે ?

તમારા બાઈબિલ દોસ્તદારોમાં સેક્રેડ એ વાંચી ચુક્યા હશે.
એમને પૂછી લેજો, કે ડિટેક્ટીવ દેવેન્દ્રના જીવણુલેણુ સાહસોનો ચિતાર
આપતી અમારી આ નવલકથા વિષે તમારો થું અભિપ્રાય છે.

—: જવાબ એજ મળશે કે :—

બાઈ ! આજેજ મંગાવી લ્યો.

મુલ્ય રૂ. ૦-૮-૦

લખો:-શ્રી પ્રાણજીવન પુસ્તકાલય

ટાવર રોડ-સુરત

માલિક-ડા. પ્રાણલાલ જીવણુદાસ બુકસેલર એન્ડ પબ્લીશર.

સુરતની પ્રજામાં એકી થવાને વખણાએલું
સસ્તામાં સસ્તું પુસ્તકાલય.

શ્રી પ્રાણજીવન પુસ્તકાલય

૦૦: અને :૦૦

વાંચનાલય—સુરત.

જો તમારે સારાં અને સસ્તાં નવાં યા જુનાં પુસ્તકો ખરીદવા અગર વેચવાનાં હોય તો જરૂર નીચેનું નામ તમારી ડાયરીમાં નોંધી રાખજો કે જ્યાં તમામ જાતનાં પુસ્તકો વાર્તાનાં નાટકનાં, જ્યોતીષનાં, વૈદકનાં, ધાર્મિક સંસારીક તેમજ અપ દુ ડેટ ફેશનનાં ડ્રેકરીવ સચિત્ર, પાકાં પુઠાંનાં સોનેરી નામવાળાં, લાયબ્રેરીના આભુષણરૂપ પુસ્તકો, તેમજ સ્કલને લગતાં તમામ જાતનાં પુસ્તકો ખેહદ સસ્તા બાવે મળે છે, એકવાર મુલાકાત લેવા “જો ચુકતા ના” જોઈએ છે એજન્ટો બહારગામ માલ વેચવા માટે તેમજ ફેરીઆઓ પરચુરણ તમામ જાતના પુસ્તકો વેચવાને માટે વેપારીઓ માટે ઉદાર થતો.

લખો યા મળો:—શ્રી પ્રાણજીવન પુસ્તકાલય
માલીક—

ઠા. પ્રાણલાલ જીવણદાસ
બુકસેલર એન્ડ પબ્લીસર.

રાવર રોડ—સુરત.

એક પૈસાની કિંમત.

એ રખે ભૂલતા કે તમારો એક પૈસો ઘણો કિમતી છે એ પૈસો નકામો નહિ નાંખતાં તમારું જ્ઞાન વધારવાને પંથે વાપરવો જોઈએ ! પણ તમારું જ્ઞાન કોણ વધારે ? ગભરાશો નહિ, એનો ઇન્કારો અમે લીધો છે માટે અમારી

શયતાની સંસાર.

(લેખક:-મા. ભા. કર્ણિક.)

એ એકજ ચોપડી વાંચી જુઓ, જેમાં એક ધનલોભી શેઠ પોતાના સગા ભત્રિજનીજ મિલકત ખાઈ જવા તેને ખૂની ઠરાવી ફાંસીએ મોકલવા પ્રવૃત્તિ કરે છે, નિર્દોષ ભત્રિજને ભુંડે હાલે રીખાવી તેની પાસે એક શેઠીયાનું ખૂન કરાવે છે, ખૂન થએલો તે નસીબદાર શેઠીઓ જીવતો થાય છે અને તે ધનલોભી કાકો પોતાને હાથેજ પોતાના પાપમાં ફસાય છે. એ વાતોના પાને પાના જ્ઞાન સાથે તમોને ગમ્મત આપશે. હાથમાં લીધા બાદ પડતી મુકવીજ નહિ ગમે.

મુદ્દય માત્ર આના આઠ.

કા. પ્રાણુલાલ જીવજીદાસ, બુકસેલર એન્ડ પબ્લીશર.

શ્રી પ્રાણજીવન પુસ્તકાલય, ટાવર રોડ-સુરત.

સોનાનો ભાવ સસ્તો થયો !

અમારી ચોપડીઓમાં રહેલાં જ્ઞાન અને વાર્તાની સુંદરતાની કિંમત સોના કરતાં પણ વધારે છે છતાં તેના ભાવો સસ્તા છે. જો તમારે ડિટેક્ટીવોના અદ્ભુત કામો જોવાં હોય, બદમાસોની જીગરને ઉથલાવી નાંખનારી હિંમતભરી નીચતાના પ્રત્યક્ષ દર્શન કરવાં હોય અને સ્ત્રીઓ પ્રેમીઓની પછાડે કેવી રીતે સર્વસ્વ આપી દે છે તે જોવું હોય તો આજેજ વાંચો. તૈયાર છે

“પોલાદી પંજે.”

(લેખક:-મા. ભા. કર્ણિક.)

મુદ્ર્ય આના ૧૨

ડા. પ્રાણલાલ જીવણદાસ.

શ્રી પ્રાણજીવન પુસ્તકાલય, ટાવર રોડ-મુરત.

લાઇ તમે સાંભળ્યું કે ?.....શું ?

પોતાની અનોખી શૈલીથી ડિટેક્ટીવ નવલકથાઓના વાંચકના હૃદય
નેણે છતી લીધા છે. એવા જાણીતા લેખક “પુણ્ય” ની તદ્દન નવી
છૂપી પોલીસની વાર્તા બહાર પડી ચૂકી છે. ક્ષમ ?

❀ મોતીની માળા ❀

—: યાને :—

(સચિત્ર) “ મહાદેવીની મૂર્તિ ” (સચિત્ર)

મૂલ્ય રૂ. ૦-૮-૦

—: અને એનાજ અનુસંધાન રૂપે :—

❀ શયતાનની લીલા ❀

—: યાને :—

(સચિત્ર) “ ઝેરીલી નાગણુ. ” (સચિત્ર)

મૂલ્ય રૂ. ૦-૮-૦

દીલ ડોલાવી નાખે એવા ભયંકર બેદબરો ને ચાલાકીઓથી
ભરપૂર જેને પાને પાને રસ લેવા લાક શયરખાઝીઓ છલકાય છે... એ...

તમે નહીં વાંચી હોય તો જરૂર વાંચીજ નાખો. આજેજ નીચેના
સરનામે એક કાગળ લખી નાખો:—

શ્રી પ્રાણજીવન પુસ્તકાલય ટાવર રોડ—સુરત.

માલીક:—ઠા. પ્રાણલાલ જીવજીદાસ બુકસેલર એન્ડ પબ્લીશર

સંગીતના શોખીનો માટે ઝવેરાતનો ખજાનો,

બહોળા સુધારા વધારા સાથે તૈયાર છે.

સંગીત ફોનોગ્રાફ ગાયન સંગ્રહ ૧ થી ૧૦ સાથે ભાગ

૧૬૦ પાના, આઠ ચીત્રો, જાડા ઢાગળ, પાકુ બોર્ડપટીનું
પચરંગી પુઠું. વખણાયેલા ગાયન, ભજન અને ગઝલ કંવાલીથી
ભરપૂર છતાં કીંમત એક રૂપીયો.

ગઝલે હિન્દ ભાગ ૧ થી ૧૦ સાથેજ ગુજરાતી હર્ફ અને
ઉર્દુ જ્ઞાનમાં ખેમુલ ગઝલ કંવાલીઓનો કાફલો
ખજાનો આજસુધી બહાર પડેલી ગઝલ કંવાલીની બધી બુકો કરતાં
મોટી ૧૬૦ પાના નવ રંગી જાડુ (પાકુ) પુઠું છતાં કીં. એક રૂપીયો.

ગઝલે મેફીલ ગઝલ કંવાલી માટે પ્રખ્યાતી પામેલી પહેલ
બહેલી બુક નવરંગી ચીત્ર સાથેનું પુઠું છતાં
કીંમત દશ આના.

ઝવહરે મહેફીલ જેમાંની ગઝલ કંવાલીઓ એટલી બધી
જગજહર છે કે એ બુકની પાંચ પાંચ
આવૃત્તિઓ બહાર પડી ખલાશ થઇ ગઇ એજ એની લોક પસંદગીનો
પુરાવો છે. કીંમત દશ આના.

—: એ સીવાય બીજી ગઝલ કંવાલીની નાની બુકો. :—

(૧) માસુકે મેફીલ (૨) દરબારે મેફીલ (૩) ગઝલે અન્નાર
(૪) ગઝલે હિન્દ ભાગ ૧-૨ ની અને (૫) સયરે ચમન
એ દરેકની કીંમત ચાર ચાર આના દરેક બુકની કીંમત ઉપરાંત
પો. અલગ.

મળવાનું ઠેકાણું :—

ડા॰ પ્રાણુલાલ જીવણદાસ બુકસેલર એન્ડ પબ્લીશર

શ્રી પ્રાણજીવન પુસ્તકાલય, ટાવર રોડ-સુરત.

—: જોનું નામ સાંભળતાંજ અચંબો થાય છે. :—

અને...એ વળી શું ધર્તીંગ? એમ લોકો પૂછી રહ્યા છે. તે છુપી પેલીસના પરાક્રમ દર્શાવતી “પુષ્પ”ની એ બે વિચિત્ર જીવનકથાઓ કહ્યું?

વાંચો:— જરા ધીરજથી —: વાંચો.

એક તો જાણે

●લાલનો એકો.●

(આઠ ચિત્રો સાથે)

—:એક:—

(સચિત્ર) વીર લુટાર (સચિત્ર)

મુદ્ર્ય ૩૧૦ ૦-૮-૦

અને ખીજ વળી કહ્યું? હું બાપ?

ચોકટનો એકકો. (૮ ચિત્રો સાથે)

—: યાને :—

“તેર પાનાની કેટ”

કહો હવે આમાં તે એવું શું હશે! ત્યારે અજયખીજ એ છે ને. જોજો ભૂલતા. અમારે ભરોસેખીજ ભળતા એકકાના નામ તે અમારા નહીં હો? તમને ઉપલા નામ વાંચતાંજ અજયખી થતી હશે. નહીં ખેશક થાયજ.

તો પછી શું વિચારો છો? } મુદ્ર્ય ૩૧. ૦-૮-૦ દરેકના તાબડતોમ મંગાવી લ્યો. માલીક—

ડા. પ્રાણલાલ જીવજીવન બુકસેલર

શ્રી પ્રાણજીવન પુસ્તકાલય ટાવરરોડ—મુશ્ત.

શું વાંચશો ? મારા સાહેબ એમાં વિચાર શું કરો છો !

વાંચો આ શેર.

“અબળા અરૂણા આજ આ, થઈ ભરમ સ્વર્ગે જાય છે;
ભારત દેશનું હાય ! આ શું બાન તમને થાય છે ?
જગો હજી વીર ! અપ્સરા, સ્વર્ગે ઉભી સત્કારતી,
જવાળા ગગનગામી બની, શ્વશરે લ્યો પોકારતી.
કાયા તજી મયા મુકી, તમ ધર્મ રક્ષા કારણે,
ઓ હિંદુઓ ! આવો ! મરી, ફિરતારને પ્રિય બારણે.”

આવા આવા અનેક વીરરસથી ભરપૂર શેરોવાળી સચીત્ર ઐતિહાસીક નવલકથા, સુંદર બોર્ડપટ્ટીના સચીત્ર પુંડા સાથે.

વિનાશીની વામા યાને રામરાજનો સર્વનાશ

મંગાવીને જરૂર વાંચો. એક મુસલમાન સ્ત્રીના પ્યારમાં લપટાઈ વિજયનગરના રામરાજાએ કેવી રીતે રાજ્ય ગુમાવ્યું, સ્વધર્મ માટે પોતાના પ્રાણની આહુતી આપનાર આર્યજાણા અરૂણા કેવી સહન-શીલતાથી ઉધે મસ્તકે ઝાડ નીચે ટીંગાઈ નીચેની અગ્નીજવાળા સહન કરે છે, તે વાંચનાં વાંચતાં મોઢેયો ધન્ય એવા ઉદ્દગાર સહજ નીકળી પડશે. કીંમત રૂ. ૩-૦-૦ ખાસ ધટાડેલી કીંમત રૂ. ૨-૦-૦.

સારા કાગળ પૃષ્ઠ ૩૫૦ કીંમત રૂપિયા ૨-૦-૦ } નવ સુંદર ચિત્રો વધુ વિગત

જાણવા માટે સચીત્ર એક આનાની ટીકાટ બીડી મોકલી મંગાવો

૬૧૦ પ્રાણલાલ જીવલદાસ બુકસેલર્સ.

શ્રી પ્રાણજીવન પુસ્તકાલય, ટાવરરોડ તાર ઓશીસ સામે-સુરત.

જરા આ તરફ જોશો કે ?

ખાસ તમારા લાભનું છે ?

જો તમને સારામાં સારા પુસ્તકો વાંચવાને શોખ હોય તો જરૂર આ નીચેનું નામ તમારી ડાયરીમાં નોંધી રાખશો કે જ્યાં તમામ જાતનાં વાર્તા, નાટક, વૈદ્ય, કાવ્યના, ડીટેકટીવ, ધાર્મિક, જાદુના, મેસમે-રીઝમ સોનેરી નામવાલાં લાયબ્રેરીનાં આભુષણરૂપ અપ-ડુ-ડેટ ફેશનનાં તમામ જાતનાં નાનાં, મોટાં, મનપસંદ પુસ્તકો વાંચવા માટે તદ્દન નજીવ બાડાથી મેલવી શકશો અને વેચાતાંએ ખેદ સસ્તા બાવેથી ખરીદી શકશો ખાસ કરીને અગારો સ્ટોક નજરે જોવાં અને ખીજાં અંધાં પુસ્તકાલયોની સરખામણીમાં અમારું સુચીપત્ર મુકી ખાસ સરખાવવા લલામણુ કરીએ છીએ રકુલનાં પુસ્તકો ખેદ સસ્તાં બાવે અહીંજ મળે છે અને વ્યાજખી બાવે તમામ જુનાં પુસ્તકો ખરીદવામાં આવે છે. વધુ માટે અમારું મોટું સુચીપત્ર મંગાવી ખાત્રી કરો વહેપારીઓને ભગપુર કમીશન મળશે. વેપારીઓએ ખાસ વહેપારી ભાવનાં જુદાંજ સુચીપત્રો મંગાવી લેતાં, ઉદાર સર્તોથી મળશે.

ડા. પ્રાણુલાલ જીવણદાસ.

શુકસેબર એન્ડ પબ્લીશર

મો. શ્રી પ્રાણુજીવન પુસ્તકાલય, ટાવર રોડ-મુરત.

જોઈએ છે.

એજન્ટો

જોઈએ છે.

જો તમારે થોડીજ મુઝીમાં વ્યાપાર કરવાની ઈચ્છા હોય તો તમે અમારા સારાં અને સસ્તા સચિત્ર પુસ્તકો રાખી દુકા મુઝીમાં ધણો સારો નફો મેળવી શકશો એકવાર ઓર્ડર આપી ખાત્રી કરો.

શ્રી પ્રાણુજીવન પુસ્તકાલય, ટાવર રોડ, મુરત.

“જરા આમ જોશો કે ?”

જો તમારે સ્કુલનાં ગમે તે ચાલુ પુસ્તકો બેહદ સસ્તા ભાવે ખરીદવા હોય, અથવા તો તમારાં જીનાં પુસ્તકો વેચી નાંખવાનાં હોય તો જરૂર આ નામ તમારી ડાયરીમાં નોંધી રાખશો કે જ્યાં સ્કુલોને લગતાં તમામ જાતનાં પુસ્તકો બેહદ સસ્તા ભાવે મળી શકે છે. તેમજ જીનાં પુસ્તકો વ્યાજખી ભાવેથી વેચાતાં લેવામાં આવે છે.

ખાસ અમારું જ ખોર્ડ વાંચીને ખાત્રી કરો.

લખો યા મળો:—

ડા. પ્રાણુલાલ જીવણદાસ બુકસેલર

શ્રી પ્રાણજીવન પુસ્તકાલય, ટાવર રોડ, સુરત.

પુલ્કીનો એકકો યાને બદ્દુઈ આયનો.

ડીટેકટીવ બહાદુરનાં અજબ પરાક્રમોથી ભરપુર. જે યાને યાને તમોને હેરત પમાડશે. અદ્ભુત રહસ્યોનો ખજાનો છતાં મુલ્ય માત્ર ૦-૮-૦

શ્રી પ્રાણજીવન પુસ્તકાલય, ટાવર રોડ—સુરત.

શાહજાદી અને સેનાપતિના પ્રેમનું પરિણામ શું આવ્યું

—: તે જાણવા માટે જરૂર વાંચો :—

 હૂરે મીસર

—: કિંવા :—

—મીસરની શાહજાદી.—

પ્રાચિન મીસરવાસીઓના બેદબરમો, અને રહેણી-કરણીના આબેહુય ચિતાર દર્શાવતી, ધર્મ, ઝનુન અને રાજ-ખટપટના કાવાદાવાથી ભરપુર, વીર, શૃંગાર અને કરુણ રસથી પરિપૂર્ણ, ઇસ્લામી જાહોજલાલીનો ઇતિહાસીક સફેા રજુ કરતી, અવનવા અદ્ભુત પ્રસંગોથી તરબોળ દીલજીત, દીલપત્રીર પ્રેમકથા ભાગ ૧ લો કીંમત મત્ર ૦-૮-૦ આના

આજેજ મંગાવો:-છપાઈગઈ છે:-આજેજ મંગાવો.
હૂરે મીસર ઉર્દૂ મીસરની શાહજાદી.

અરમાનુસા ભાગ બીજો.

આ બીજા ભાગમાં મારીયાને મરકસ કેવી રીતે બચાવે છે અને છેવટે મારીયા અને મરકસનું શું શું થાય છે. અરમાનુસાના અર્કાદ્યુસનું શું થયું બરમારા પહોંચી ક નહિ તે માટે જરૂર વાંચો ભાગ ૨ જો કીંમત રૂ. ૧-૦-૦. બન્ને ભાગો સાથેજ મંગાવનારને પોસ્ટેજ માફ છે

આજેજ લખો :—

શ્રી પ્રાણલવન પુસ્તકાલય ટાવર રોડ-સુરત

માલિક:-ડા. પ્રાણલાલ લવણદાસ બુકસેલર એન્ડ પબ્લીશર

ઇલેક્ટ્રો ટોનિક પીલ્સ.

હમારી આ પેટન્ટ ગોળી ધાતુ વધારવામાં, શક્તિ લાવવામાં, ઉંઘમાં તથા પીશાબમાં જતી નબળાઇને રોકવામાં, તેમજ ચહેરાનું શીકા પડી જવું, જ્ઞાનતંતુની નબળાઇ, થોડી મહેનતે વધારે થાક લાગવો, મગજનું ખાલી પડી જવું, બેચેની, કામ કરવા પર કંટાળો, હોજરીનો ખીગાડ, યાદ શક્તિનું કમી થવું, મંદાશિ, દસ્તની કબજાવાત, ઉષ્નસ, શ્વાસ, ક્ષય, અંગનું તુટવું, અજીર્ણ, હાથ પગની કઠતર, કમરનો દુખાવો, વયુ, બરોળ, કાળજીમાં વ્યાધી, છાતી તથા પેટનાં તથા માથાનાં દરદો, નપુષકપણ, મન તનની નીર્જળતા, નીદ્રાનો નાશ થવો, અતિશય, નીદ્રાનું આવવું, નસોની નબળાઇ, આખા શરીરના સાધાં દીલા પડી જવાં, વિગેરે વિગેરે અનેક જાતજાતનાં દરદોમાં આ ગોળી રામખાણુ ઉપાય છે. અને તે સિવાય ધાતુ મિગાડથી પેદા થએલા તમામ જાતના રોગોનો નાશ કરી (ઇલેક્ટ્રો ટોનિક પીલ્સ) કાયમનું પુરપત્તવ બક્ષે છે. તેમજ પાચન શક્તિને સુધારી ખોરાક પાચતી દસ્ત સાફ લાવી કોષ્ટપણ રસ્તેથી જતી નબળાઇને અટકાવી ગમે તે કારણથી પ્રાપ્ત થયેલી નામદીનો નાશ કરી વિર્ય તથા શક્તિ વધારી પરિપૂર્ણ મરદાઇ બક્ષવી એ તેનો મુખ્ય ગુણ છે. તેમજ નામાથી કંટાળી ગયેલા તથા બાણુતાં વિદ્યાર્થીઓને આ ગોળી વાપરવા બલામણુ કરીએ છીએ.

તા. ૦ કુ:—આ ગોળીનાં આટલા બધા ફાયદા હોવાં છતાં ૩૨) ગોળીની આટલી એકની કીંમત માત્ર રૂપીયા ૩) રાખી છે કારણ કે દરેક વર્ગ છુટથી ઉપયોગ કરી શકે. ઉપયોગ-સવારે તથા સાંજે અખે ગોળી દુધ સાથે લેવી ખાસ પરેજી કાંઈ નથી.

એક્ષ-રે એન્ડ ઇલેક્ટ્રો મેડીકલ હાલ.

ડૉ. સી. વી. કાપડી.

સ્ટેશનરોડ, તાર એફિસ પાસે-સુરત.

અમત્કાર ત્યાંજ નમસ્કાર

જન્મોત્તરી, પ્રશ્નોત્તરી,	સંબંધી દરેક કાર્યો છેજ્ઞા...
વર્ષાંક, વર્તારા, હસ્ત	છેલ્લી ઢબ મુજબ સત્ય
રેખાંક, મસ્તક પરીક્ષા	સ્પષ્ટ અને સંતોષકારક
રમણ મુહુર્ત ભૂગુ-	થાય છે. આજેજ મળો
સંહિતા વિગેરે શાસ્ત્રો	યા લખો:—

શ્રી ભવિષ્યોદય જ્યોતિષ કાર્યાલય

૧૪૪ છાપરીઆશેરી, સુરત
(INDIA)

એક આનાની ટીકીટ	મનગમતો કોઈપણ સવાલ
બીડી ભવિષ્યોદય મંગા-	ડા. એકની ટીકીટ પત્ર
વી તમારી મુજબણ	લખવાના ટાઇમ સાથે
મટાડો.	બીડી પુછો.

